

# LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA  
KNJIŽEVNOST  
IN PROSVETO



LETNIK XXXV.

ŠTEV. 4.

APRIL 1915

## Vsebina aprilovega zvezka:

1. Oton Župančič: <i>Razgovor</i> . . . . .	145
2. Josip Kostanjevec: <i>Na solnčnih tleh</i> . (Dalje prihodnjič.) . . . . .	151
3. Fr. Milčinski: <i>Naši in vojna</i> . . . . .	161
4. Dr. Fr. Ilešič: <i>„Evropa z liro“</i> . . . . .	171
5. Ivan Albreht: <i>Kako bi z vami šel</i> . . . . .	174
6. Ksaver Meško: <i>Sin</i> . (Konec prihodnjič.) . . . . .	175
7. G. Čremošnik: <i>Jurčičev „Ivan Erazem Tatenbah“</i> . . . . .	185
8. Književna poročila . . . . .	189

Dr. Fr. Ilešič: *Publikacije „Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti“ v Zagrebu*. — J. Ribič: *Svetovna vojska*. — r: *Tad. Stan. Grabowski, Zygmunt Krasiński w literaturach słowiańskich*.

---

### „Ljubljanski zvon“

\* izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

---

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

---

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.



Oton Župančič:

### Razgovor.

Dete.

Nocoj sem jih videl, mama, nocoj.

Mati.

Pa kôga neki, sinko moj?

Dete.

Vse, ki so šli takrát.

Mati.

Beži no, sinko!

Dete.

Res, mama, res, vse skup ;  
velik so gnali hrup,  
možje in konji,  
vse v zmedi, vse zbegano,  
vse kakor v oblakih vihar.

Mati.

Nikar, sinko, nikar,  
to si sanjal, lej ga no,  
kdo se plašil bi sanj!  
Le pojdi, pa piši za jutri nalogo . . .

Dete.

Pa nič . . . če ne smem,  
pa ti ničesar več ne povem.

\* \* \*

Dete.

Veš, mama, kôga sem videl še?

Mati.

Kôga?

Dete.

Očeta.

Mati.

O pasja noga!

Z zaprtimi očmi.

Ti si pa tič!

Dete.

No, dobro, pa nič!

Pa nič!

\* \* \*

Mati.

Kako si rekel prej?

Dete.

O, da se boš delala norca, kaj ne!

Jaz moram pisati nalogo.

Mati.

No, kar povej,

saj vidim, da komaj čakaš.

Dete.

Mama, očeta sem videl, joj!

Mati.

Kako, kako si ga videl?

Dete.

Saj sam ne vem prav,

kako bi povedal,

tako je čudno biló . . .

Mati.

I, če si ga videl, boš vendar vedel;

domisli se, sinko, domisli se!

\* \* \*



Dete.

Veš . . . vse na kupu,  
možje in konji . . .  
in sredi med njimi je bil  
v tistem črnem hrupu.

Mati.

Živ, sinko, živ?

Dete.

Jaz sem ga izmed vseh spoznal . . .  
Oddaleč, oddaleč sem gledal ga, mama,  
a kot da pod milim Bogom sva sama,  
tako sem ga izmed vseh spoznal.

Mati.

No, sinko, in kaj potem?

Dete.

Potem je naenkrat pal  
z viška vznak.

Mati.

Joj, ali si videl prav?

Dete.

In kakor oblak  
se je vse razbegnilo,  
možje in konji,  
vse drlo bogvekam . . .  
On sam je ostal  
sredi snega  
in jaz pri njem  
obraz v obraz.

Mati.

Obraz v obraz . . . Oho!  
Sinko — ta je pa bosa:  
saj si gledal oddaleč samo.

Dete.

O mama, kako si neumna:  
če pravim, da sam ne vem kako!

Mati.

Saj res, saj res . . . Moj Bog,  
vse kar mi čebljaš,  
so same sanje,  
in sanje so laž . . .  
Le pojdi, pa delaj za jutri nalogo . . .

\* \* \*

Dete.

Mama, pa kakšne so rane?

Mati.

Ah, sitnež, kaj jaz vem?

Dete.

Pesem poje:  
Vse so bridke,  
smrtne so črne, druge rudeče,  
smrtne skeleče, druge hladeče,  
smrtne do srca izkopane,  
druge so plitke . . .

Mati.

No, vidiš, saj veš sam.

Dete,

Mama, pa vendar: kakšne so?

Mati.

Kakor pravi pesem.

Dete.

Pesem ne pravi prav . . .  
jaz sem videl očetovo.

Mati.

Beži — oče je zdrav,  
še včeraj je pisal,  
skoraj se vrne, je obetal.

Dete.

Jaz pa sem videl,  
 mama, videl  
 njegovo levo stran . . .  
 Z desnico me je objel,  
 z levico se je odpel.  
 „Poljubi me sinko, poljubi me  
 na srce, na rano,  
 da bo laže prestano,  
 predolgo poljuba pogreša  
 mi srce že . . .“  
 — Oh, očka, tebi se meša,  
 kje pa je rana, kje?  
 Jaz je ne vidim nikjer. —  
 „Le dobro mi, sinko, dobro poglej!“  
 In tedaj . . .

Mati.

Kaj, sinko, kaj?

Dete.

Nič . . . Kakor bi me iz prsi njegovih  
 pogledal golob,  
 sraga rudeča . . .

Mati.

Res? Nič več?

Dete.

Nič več. Kakor golobje oko.

Mati.

Vidiš: sreča.

Dete.

Odpil sem mu jo;  
 za njo pa je drugič pogledal golob . . .  
 mirnó, svetlo —  
 bilo me je strah . . .  
 A kar nenadoma  
 ni bil več golob,

sedaj so bile jagode,  
vse same drobne jagode,  
rudeče, rudeče, rudeče,  
kot bi jih prav hitro nabiral na nit,  
jih konec biti neče . . .  
In potem sva jih s prsti oba  
prebirala, prebirala . . .

Mati.

Kaj, sinko moj?

Dete.

No, tiste jagode . . . Mama, joj!  
jaz sam ne vem . . .  
molila sva  
na strašni rožni venec ta  
iz njegovega srca.  
Jokala sva se in smejala.

Mali.

Sinko, saj se ti blede . . .

Dete.

Ne, mama, ne . . .  
Le objemi me,  
tesneje, še tesneje . . .  
Glej: spet se mi joče in smeje . . .

Mati.

Še včeraj je pisal, da je zdrav . . .  
Te grde sanje . . . noč jih je kriva . . .  
Moliva, sinko, moliva,  
in vse bo prav . . .



Josip Kostanjevec:

## Na solnčnih tleh.

Povest.

V.

Gospa Martina Fabro in gospod Edmondo Fabro sta navadno obhajala skupno svoj god vsako leto sredi meseca novembra. Ta dan so bile dvorane njih knežjega stanovanja natlačeno polne samih povablencev iz najvišjih mestnih slojev, a tudi srednjih in celo nizkih ljudi ni manjkalo. Preskrbljeno je bilo že tako, da so se zbirale na enem in istem prostoru enakorodne in enakovredne gruče, nemotene med saboj, popolnoma ločene druga od druge. Še celo plesalo se je lahko v dveh raznih dvoranah. Tako je bilo tudi letos.

Okoli osme ure zvečer so se začele ustavljati kočije pred velikim portalom in skozi široko, z (eksotičnimi) rastlinami olepčeno vežo, ki so jo razsvetljevali veliki zlati lestenci, so stopali povabljeni gostje po mehkih preprogah do prav tako razsvetljenih in z velikimi stenskimi zrcali opremljenih stopnic, in po njih navzgor v prvo nadstropje, kjer so jih čakali livrirani služabniki, odjemali jim nepotrebno vrhno robo ter jih spremljali do drugih, ki so jih vodili dalje do cilja. Bleščale so se težke svilnate obleke in šumele, svetilo se je zlato na glavah, na vratovih, na prsih in na rokah; jemali so vid dragulji, katerih je bil morda poedini toliko vreden, da bi se preživela uboga težakova rodbina z njega izkupičkom leto in dan. Svetila se je bela rožnata polt izpod prozornih čipk in pajčolanov, tankih kakor pajčevina, dehteli so lasje in mešal se je opojen vonj po vijolicah in rezedi, po narcisih in hijacintih.

Iz vseh kotov se je bahalo bogastvo, znešeno z rafinirano spretnostjo na kup in razpredeljeno po sobah. Iz raznih vrtov in cvetličnjakov se je zanesla cvetoča pomlad v te prostore, vesela in topla, dasi je vlekla po mestnih ulicah mrzla poznojesenska burja. Nad vsem je svetilo morje luči, da bi se videla šivanka na gladkem parketu.

Na gornjem koncu velike dvorane sta sprejemala godovnika svoje goste. Ona, stara komaj nekoliko čez petdeset, v svetli svileni obleki, on, šestdesetleten in precej obilen, v novem, komaj izpod krojačevih rok došlem fraku. Neštetokrat sta morala stisniti roke,

neštetokrat se pokloniti in izgovoriti vedno enake ali vsaj podobne sprejemne fraze . . .

Bilo je že precej pozno, ko so se spodaj ustavile tri kočije. Ko je kočijaž odprl vrata prve, je stopil iz nje gospod Burlatti in takoj podal roko svoji soprogi. Ko sta se nekoliko odmaknila, se je pojavila na podstavku drobna noga, skoraj otroško majhna. Zdelo se je, kakor bi se nje lastnik pomišljal, ali naj izstopi ali ne, zakaj obstala je precej dolgo tam gori. Tedaj se je pa gospod Burlatti obrnil in njegova roka je segla v odprti voz. Iz njega je izstopila Elza. Bila je bleda in zrla je topo predse. Mati jo je rahlo prijela pod pazduho in stopala z njo navzgor po stopnicah.

Iz drugega voza so izstopili Burlattijevi kontoaristi in iz tretjega njegovi poslovodje, med njimi tudi Podlipnik. Bila je namreč navada, da sta Fabro povabila na ta dan tudi te ter še nekatere druge boljše uslužbenke, zaposlene pri svojih trgovskih zaveznikih.

Podlipnik bi se bil rad odpovedal, neprijetna mu je bila ta pot. Čutil je že naprej zadrego, ki bo bržkone zašel vanjo, ko nima nobenega pravega prijatelja in znanca med svojimi tovariši in še manj med drugimi. Toda ko se je hotel izgovoriti, mu je gospod Burlatti nakratko presekal besedo rekoč: Tu ni nobenega izgovora, morate!

Ko je stal v veži pred stopnicami, je pogledal kvišku. Na vrhu sta oddajala Burlattijeva svoje reči, a Elza je stala ob strani in zrla navzdol. Zdelo se mu je, kakor bi ga iskale njene oči, kakor bi ga čakala. Pogrelo ga je in stopil je kvišku razburjen. Ko je bil sredi stopnic, so se bili Burlattijevi že izgubili med množico . . .

Godba je zaigrala prvi valček. Razžarila so se mlada lica, zaplesali mladi pari. Po dolgi dvorani mimo velikih zrcal, da je plesala zraven še druga dvorana z enakim številom parov, z enakim številom lestencev in do pičice enako opremljena s prvo, z istimi godci in instrumenti. Vse dvojno, dvojna tudi srca in dvojne njih misli, sama prevara.

V posebnih sobah so nudile mize različna okrepčila. Kar je kdo pozelel, mu je bilo na razpolago, se mu je nudilo samoobsebi in s prikupljivim smehljajem. Niti rok mu ni bilo treba iztegniti, samo usta odpirati. In tu se je zbiralo največ gruč, se svetilo največ rdečih postarnih lic v čudoviti zadovoljnosti in dušni lenobi. Zbijalo se je največ šal in dovtipov, praznih in plehkkih.

Nekoliko oddaljena od tega šuma je bila igralna soba, opravljena v temnejših barvah z zeleno prevlečenimi mizami, s predali

za denar in za kvarte. Prijazna toplota je vela od velike bele peči in pomešana s prijetnim nedoločnim vonjem vplivala omamljivo in utrudljivo na živce. Nekaj resnega je plulo tukaj po vzduhu, nekaj nepojmljivega.

Podlipnik je bil ves večer nemiren. Nevajen salona in njegovega vzduha se je čutil zapuščenega, osamljenega med to množico. Zdelo se mu je, da so vse oči uprte samo v njega, da se v vsakem kotu pogovarjajo samo o njem. Smešen se je zdel samemu sebi, neokreten in trd. Njegovi tovariši se niso posebno menili zanj, vsak je našel svojo družbo in se pomešal kamor je bilo. Taval je torej od sobe do sobe in se dolgočasil. Da bi se bilo govorilo vsaj slovensko, takoj bi bilo drugače. Laščina pa, dasi jo je govoril precej dobro, kadar je lahko govoril počasi, mu je delala sedaj precej težav, ko se je govorila hitro in nepazljivo. Moral je dobro paziti, da je razumel vprašanja in še bolj, da je sledil razpravam in debatam, ki so se vnele tuintam v posameznih gručah povabljenecv. In prav to je učinilo, da je nekoliko pozabil na svoj položaj, ko je z napeto pazljivostjo vjel nekaj zanimivih razgovorov. Počasi je izginila ona prvotna nervoznost in začutil je nekoliko trdnejša tla pod svojimi nogami. Že precej pozno je naletel na tovariša iz kontoarja, na onega Francoza. Tudi ta je bil sam in je leno slonel v buffetu pri mali mizi v kotu, skrit za nekaterimi širokimi hrbti. Pred seboj je imel visoko, na pol prazno čašo šampanjca in na kristalnem krožniku nekaj drobnega peciva. S Podlipnikom sta se že nekoliko poznala, mladi mož mu je bil simpatičen takoj od začetka. Preril se je do njega in mu sedel nasproti. Francoz se je vidno razveselil in mu je pomolil svojo ozko roko v pozdrav.

„Kedaj ste pa vi prišli?“ je vprašal Podlipnik. V vozu vas nisem videl z vašimi tovariši in zdelo se mi je čudno, da samo vi manjkate.“

Francoz je zaničljivo zamahnil z roko.

„Najrajši sem sam. Ne družim se rad z njimi, prenaduti so in preneumni. Nalašč sem se izognil, da nisem prišel z njimi. A iti sem moral, ker šef tako zahteva. Prišel sem pa dovolj pozno.“

„Torej naj se tudi jaz odstranim?“ je vprašal Podlipnik.

Francoz se je zasmeljal, da je pokazal svoje drobne bele zobe in je stresel z glavo.

„Nisem mislil tako. Izvedel sem, da ste Slovan in vsi Slovani so mi simpatični. In zato sem se učil tudi ruski in srbski. Oba jezika znam gladko govoriti in pisati. Tu v Trstu sem se že nekoliko



priučil slovenščini. Kadar utegnem, zaidem v slovensko družbo, žal, da imam premalo časa, da bi zahajal, kakor bi rad.“

Podlipnik se je začudil.

„Tega bi ne bil verjel nikdar,“ je vzkliknil. „Toda dovolite, kako pa to, da o tem nihče v kontoarju ne ve? Saj vendar včasih tudi te jezike potrebujejo.“

„Gospod Burlatti je svoječasno razpisal službo samo za francosko in angleško korespondenco in po tem tudi uravnal plačo. Ako bi mu torej priznal, da znam še druge jezike, bi mi bržkone podvojil delo, toda ne plače. Čemu bi se torej izdajal na lastno škodo? Pa ne mislite, da je tega kriva lenoba. Nikakor ne, to je samo opreznost in varovanje lastnih koristi.“

Podlipniku je ugajala Francozova odkritosrčnost. Laskalo mu je pa tudi, da je dozdej samo njemu izdal to skrivnost in podvojila se je vsled tega njegova simpatija do mladega moža.

„Koliko časa pa služite že pri gospodu Burlattiju, gospod...“

„Emile Demirose,“ se je predstavil Francoz. „Da boste vedeli tudi moje ime, jaz za vaše itak že vem. Gospod Podlipnik Miroslav, kaj ne?“

Podlipnik se je priklonil in segla sta si v roke.

„Pri gospodu Burlattiju sem že poldrugo leto,“ je nadaljeval Demirose. „Lahko rečem, da precej poznam že njegovo trgovino in njegove razmere. Seveda so to tajnosti, gospod Podlipnik. In jaz bi bil zadnji, ki bi jih izdal. Drugače je seveda s privatnimi razmerami. Te se že smejo včasih vzeti v misel. Kaj pravite na primer o hčerki našega šefa, o Elzi?“

„Lepo dete, gospod Demirose.“

„Kaj, gospod Podlipnik? Samo to, nič ni več? Kaj se pravi to, lepo dete? Ne samo lepo, gospod, pač pa naravnost divno, vredno največje sreče,“ se je razvnel Demirose. „Oj, jaz jo poznam dobro, opazujem jo ob vsaki priliki in vedite, gospod Podlipnik, da se mi smili.“

„Iz usmiljenja se izcimi ljubezen,“ je pripomnil Podlipnik in od strani pogledal Demiroso. Hkratu se je spomnil na svoje pismo, ki ga je pisal prijatelju Kosu, in zardel je.

Demirose pa je samo skomizgnil z ramo ter dejal:

„Ne govorite budalosti. Tukaj gre za resne reči. Kakor vam gotovo znano, je Elza zaročenka Fabrovega sina Gvidona že skoro leto dni. Od začetka je bila vsa srečna, okoli nje je cvetela pomlad in so prepevali slavci. Ni znala skrivati te sreče, vsi smo jo videli.“

Fabro ji je bil vzor moške popolnosti, neizčrpen vir vseh kreposti, kolikrat se je pred nami v kontoarju razvnela in mu prepevala slavo bleščečih oči, da smo ga zavidali. In sedaj? Lepo vas prosim, komaj dober mesec tega, poveša vam glavo in iz njenih stisnjenih ust ne pride beseda. Globoko v srcu mora tičati ost, vržena in zasajena od nekod kakor maček iz ladje na dno morja. In sedaj vene kakor cvetica, popaljena od slane. Komaj štirinajst dni je od tega, kar je prosila, da jo puste iz Trsta, menda k teti v Dalmacijo. Toda oče ni hotel slišati ničesar, prisilil jo je, da je morala ostati in prisilil tudi danes, da je prišla na ta večer semkaj, vse zaradi ljudi in zaradi njegovega satanskega egoizma. Izvedeli smo to v kontoar, ne od nje, ki trpi in molči kot kip, pač pa po ovinkih iz njegove kuhinje. Saj razumete.“

Podlipnik je razumel in molčal. Njegove misli so zablodile med množico v veliko dvorano in iskale mladi in izmučeni obraz. Zagledale so ga in se užalostile.

„Ako se vam ljubi, pojdiva nekoliko naokoli, gospod Podlipnik,“ ga je zdramil Demirose. „Poglejva si malo to vrvenje, morda najdeva kaj zanimivega. Kjer je dosti ljudi, se vedno kaj novega doživi. Zakaj vsakdo živi življenje drugemu neznano in skrito. Ne spuščam se rad v vrtinec, ljubše mi je, da opazujem od daleč. In pameten človek se pri tem mnogo nauči. Hočete torej z menoj?“

Podlipnik je bil zadovoljen. Takoj sta vstala in se odpravila. V veliki plesni dvorani je opazil Demirose v zatišju nekaterih širokolistnih palm skrito poblazinjeno klopico, podobno ozki otomani. Nobenega ni bilo tamkaj, a vsak čas jo lahko kdo zasede. Naglo potegne Podlipnika za saboj in v tistem hipu sta že udobno sedela za palmami. Odtam sta imela razgled po vsej dvorani, videti in opaziti sta morala vsakega, a sama sta bila skrita v polusenci in tako varna pred radovednimi tujimi očmi. Bil je pravkar odmor in pari so se sprehajali po dvorani. Mnogo jih je že šlo mimo, tujih in nepoznanih. Kar prime Demirose Podlipnika za roko in ga vpraša:

„Ali vidite?“

Podlipnik se ozre v pokazani smeri. Prihajal je mladi Fabro in na njegovo desnico se je opirala visoka, vitka dama. Neka sarkastična poteza se je črtala na njenem lepem ponosnem obrazu, ko je stopala mimo njiju, tesno se dotikajoč Fabrove rame. Kakor bi hotela kljubovati nevidnim sovražnikom, se je zrcalilo nje veliko temno oko. Bila je lepa, a ta lepota ni bila privlačna, skoro je človeka odbijala. Na Podlipnika je napravila neprijeten in mučen vtis.

„Kdo je ta dama?“ je vprašal tovariša. „Poznate?“

Demirose ni takoj odgovoril, zrl je za odhajajočim parom globoko zamišljen. Podlipnik je moral ponoviti svoje vprašanje. Kakor bi se vzdramil iz mučnih sanj, je odgovoril Demirose:

„To je gospa magistratnega svetnika Rossija.“

Podlipnik je samo pokimal in se ozrl na tovariša. Demirose je izgovoril besede tako čudno, kakor bi jim hotel dati poseben pomen.

„Njen mož je starikav, majhen in nezaten“, je nadaljeval Demirose, kakor bi to pravil samemu sebi. Podlipnik je razumel.

„Vi torej mislite?“ je vprašal zateglo.

„Da je tukaj izvor vse nesreče Elzine,“ je odgovoril počasi Demirose in umolknil, kakor bi se bil ustrašil sam svojega glasu.

Fabro in Rossijeva sta prišla v tem še dvakrat naokoli. Ko pa je zopet zaigrala godba, sta izginila pri spodnjih vratih iz dvorane...

„Kdo je pa v oni gručici pri srednjih vratih?“ je vprašal Podlipnik čez nekoliko časa.

Stala je tamkaj petorica skrbno počesanih gospodov in obrutih, da so se svetila lica. Skoro vsi so enako odpirali usta pri govorjenju in se enako diskretno smejali.

„To ni težko uganiti,“ je odgovoril Demirose. „Kakor vidite, so vsi ene baže in enega kroja. Ako skrijete prvega in pokažete drugega, ne poznate, da ste zamenjali. Magistratovci so, gotovo že druge vrste, dasi ne poznam njih stopinj. Naši nasprotniki so vsi vprek in stavim kolikor hočete, da se njih razgovori vrte sedaj samo o deputaciji okoličanov, ki je odšla te dni na Dunaj, da se predstavi cesarju in prosi pomoči zoper krivice, ki jih kopiči dan na dan magistrat proti Slovencem v okolici.“

„Dobro ste poučeni o vsem, kar se godi v slovenskem taboru, gospod Demirose,“ se je začudil Podlipnik. „Saj vem še jaz to novico komaj par dni.“

„Moje informacije so iz prvega vira, gospod Podlipnik. Čemu bi vam zakrival, imam jih od svojega učitelja slovenščine, od gospoda Cegnarja.“

„On vas poučuje? No, potem se ne čudim o ničemer več. Pač pa vam moram čestitati, da imate takšnega učitelja. Poznam ga že osebno. Da bi imeli le Slovenci v mestu več takšnih mož!“

„Prav pravite. Toda jaz bi želel gospoda Cegnarja vendarle nekoliko drugačnega.“

„Kakšnega?“ se je vnovič začudil Podlipnik in se obrnil k tovarišu. „Vi ga seveda bolje poznate kot jaz, ker z njim večkrat občujete. Kaj imate proti njemu?“

Demirose se je nasmehnil in naslonil komolec na kolena. Nekoliko časa je zrl skozi palme na gručo magistratovcev ter dejal:

„Vidite, oni tamle imajo lahko. Nobenega nimajo nad seboj razen župana, ki ne zahteva od njih drugega; kakor da obračajo kozolce tam, kjer on hoče in vidi, da je potrebno. Drugače je drugim, in recimo, med njimi tudi gospodu Cegnarju. Prijatelj, on je — uradnik in kot tak ima vezane roke in zlasti so tesne te vezi in režejo v meso v sedanjih časih. Drugačnega bi si želel torej gospoda Cegnarja samo v tem oziru, da bi bil neodvisen, da bi ne bil uradnik.“

Podlipnik je vzdihnil, a ni odgovoril ničesar. Demirose pa je nadaljeval z neko ognjevitostjo, lastno edino le južnim narodom:

„Ako hočete Slovenci doseči svoje pravice, je prva vaša dolžnost, da si vzgojite neodvisne ljudi. Uradništvo mora skrbeti zase, mora plesati kakor gode država, od najmanjšega do največjega. Plemstva nimate in vam ga tudi ni treba. A imate kmeta, imate obrtnika in delavca. Zanje skrbite, da dobijo zadostno izobrazbo, da spoznajo, kaj je narodu treba, da postanejo značaji, trdni in neomajni. Potem dobite iz njih srede voditelje, ki jim boste brez skrbi izročali v oskrbo narodne svetinje. A v to je treba šol in šol in šol. In teh vam ne dajo in vam jih ne bodo dali tako hitro. Kaj torej storiti? Kje je rešitev? Ustanavljajte čitalnice, izobraževalna društva, privatne šole, večerne in nedeljske, predavanja. Hodite med ljudstvo od kraja do kraja in učite jih spoznavati resnico, kakor je hodil Kristus od kraja do kraja, od hiše do hiše in je blagoslavljal in ozdravljajal. Vaš čas je prišel, delajte in čujte in ne obupajte! Predvsem pa storite svoj narod gospodarsko neodvisen. Ustanavljajte lastne denarne zavode, zlasti na mejah in podpirajte najbolj tam, kjer preži tujec po vaših posestvih. Pustite samo stokanje in javkanje, pustite ob strani vsako sentimentalnost, zanašajte se samo na svoje krepke roke, na svojo prirojeno pridnost, na inteligentnost in delajte! V delu je spas. Lepa je vaša domovina, prijatelj, in vredna, da jo branite do zadnje srage krvi. In v tej obrambi in v tem boju bodite edini!“ —

Po dvorani in po stranskih prostorih je še vedno plulo toplo življenje, nihče še ni mislil na odhod. Etiketa se je nekoliko zrahljala in pomešali so se razni sloji med seboj. Podlipnik in De-

mirose sta še dolgo sedela za palmami, nihče se ni zmenil za njiju, nihče se ni približal, kakor bi ne vedel nobeden za ta kotiček. In prav jima je bilo. Vse, kar je čul nocoj Podlipnik iz ust svojega tovariša, mu je tako ugajalo, da ga je začel visoko čislati. Tako mlad še, pa že popoln in resen mož visokih misli in srca na pravem mestu. Želel je skleniti z njim prijateljstvo, zato ni še hotel prekiniti nocojšnjega razgovora in napeljal je razgovor na Demirosejeve družinske razmere. Demirose se je nasmehnil in dejal brez ovinkov:

„Vem, gospod Podlipnik, čemu vprašujete po tem. Svojih misli še ne znate skrivati. Gotovo ste še malo izkusili in ne veste, koliko bridkosti lahko prinese človeku odkritosrčnost. In vendar je to najlepša in najredkejša čednost. Oprostite, ali potrebno je vseeno dostikrat, da se človek naredi neumnega in se zakrckne, ker ljudje tako zahtevajo. Vam se namreč čudno zdi, da pohajam še tukaj po Trstu, navidezno brezskrben in lahkega srca, medtem ko sovražnik oblega Pariz, rojstno moje mesto, in ko se tamkaj bojujejo vsi moji bratje po krvi od dvajsetega do petintridesetega leta. Verujte mi, da mi krvavi srce in da ga ni trenotka, ko bi ne pozelel hiteti tja in preliti kri za domovino, ako bi le mogel. Moja rodbina se je preselila takoj po mojem rojstvu na Dunaj, in oče si je pridobil tam državljansko in domovinsko pravico. Tako sem postal Avstrijec in kot tak sem zavezan živeti za svojega novega gospodarja. Poleg tega pa imam skrbeti za svojo mater, ki nima nobenega drugega na svetu razen mene. In moja mati, prijatelj, je pred nekaj leti — popolnoma oslepela.“

Demirose je umolknil in se zagledal v tla. Podlipnik pa se je dvignil in stopil k njemu ter mu molče podal desnico.

„Pojdiva še nekoliko naokoli,“ je pristavil nato, ko je videl, kako se je zazrcalila težka skrb na obrazu tovariševem. Slutil je, kaj se mora sedaj goditi v njegovi duši.

Demirose je potegnil z desnico preko čela in stresel glavo, kakor da bi hotel otresti skrb in žalost. Potem je vstal in dejal z drznim smehljajem:

„Je že minilo, pojdiva!“

V malem salonu je sedela rodbina Fabrova med intimnejšimi znanci in prijatelji. Tam so bili med drugimi tudi Burlattijevi in nekaj višjih dostojanstvenikov. Na Elzini strani je sedel mladi Fabro. Skušal je Elzo kratkočasiti; pripovedoval ji je v šaljivem tonu razne mestne novice, toda ona je bila raztresena in ga ni slišala. Mati jo je večkrat pogledala s skrbjo v očeh. Elza je razumela te poglede,

toda pomagati si ni mogla. Fabro se je začel prisiljeno smejeti, da bi obrnil pozornost navzočih drugam, je povedal nekoliko najnovjših dovtipov na rovaš okoliških Slovencev. Med občnim smehom je nato izginil iz družbe in si je poiskal družico, s katero sta ga videla prihajati v dvorano Demirose in Podlipnik. Burlatti je bil vsled tega slabe volje in le prisiljeno je zabaval gospo Fabrovo, dasi je sicer navadno umel prav dobro skrivati svojo notranjščino. Sčasoma je ta prisiljenost oklenila vso zabavo, da je postalo skoro neprijetno. Ta in oni je izginil neopažen drugam, ako je le mogel.

Ko sta dospela Demirose in Podlipnik do te sobe, sta videla, kako je stopil iz nje Burlatti. Teman oblak je ležal na njegovem čelu. Kakor bi bil zrastel iz tal, je hipoma stal pri njem magistratni svetnik Rossi. Njegovo neznatno telo se je krivilo in njegova drobna očesca so izstopila, da je bil podoben preoblečenemu rjavemu hrošču.

„Ali ste videli kaj mojo soprogo, gospod Burlatti?“ je vprašal s suhim, ostrim glasom.

„Kaj mi mari vaša soproga, gospod svetnik!“ je odgovoril hripavo Burlatti.

Rossi je prestopil, kakor bi ga bilo speklo pod podplati in njegov vrat se je iztegnil.

„Kaj vam mar, kaj vam mar? . . . Odkdaj ste tako surovi, gospod Burlatti? Ali vas nisem vprašal lepo?“

Burlatti se je ozrl, ako kdo ne sliši. Spoznal je, da se je pre-nagil. Podlipnika in njegovega tovariša ni opazil; stisnila sta se bila v kot še pravočasno, in tako sta slišala vse.

„Bržkone pleše kje v dvorani,“ je dejal nato prijazneje. Poglejte za njo, gotovo bo tam.“

„Bila je in ni je več,“ je rekel suho Rossi. „Ali mi morda veste povedati, kje je mladi Fabro?“

Burlatti je skomizgnil z ramo in molčal. Hotel je mimo Rossija, toda ta mu je zastavil pot.

„Stvar se tiče tudi vas in vaše časti,“ je rekel in mu trdo zrl v oči. „In ker ste v tej hiši bolj znani kot jaz, mi boste pomagali, da ju najdeva.“

Burlatti je osupnil, toda le za trenotek. Takoj se je zopet premagal in dejal nekoliko tiše:

„Pomislite, da se smešite s takšnimi nastopi. Čemu javno se blamirati, gospod Rossi? Doma med štirimi stenami obračunite, ako mislite, da je obračun potreben. Moj Bog, takšne malenkosti! In naposled, ako ste ljubosumni, gospod Rossi, ne sprejemajte v prihodnje takšnih povabil.“



Rossi je zlezel skupaj in strmel predse z odprtimi usti. Nekaj ni mogel pojmiti. Nagnil je glavo na desno ramo in odšel v nasprotno stran.

Burlatti je še zrl za njim, ko je zagledal na stopnicah iz drugega nadstropja prihajajočo gospo Rossi. Mirno in ponosno je stopala navzdol in izginila v buffetu. Nekoliko časa potem je prišel po tistih stopnicah Gvidon Fabro. Ko je zagledal oddaleč blizu vrat stoječega Burlattija, se je umaknil v plesno dvorano. Burlatti je vidno prebledel in stisnil zobe, da so zaškrtali. Nato se je obrnil ter stopil zopet v sobo.

„Ako hočete, pojdiva odtod, zdi se mi, da sva tukaj popolnoma nepotrebna,“ je dejal tedaj Demirose Podlipniku.

In odšla sta na ulico.

Točno ob dveh popolnoči je prenehalo praznovanje pri Fabrovih. Izpred hiše je zopet ropotal voz za vozom, praznile so se sobe. Zadnji so se poslavljali Burlattijevi. Toda vstopili niso v voz vsi. Odpeljali sta se samo mati in hči. Burlatti sam je ostal v hiši in krenil v igralno sobo.

Ostra sapa je brila po ulicah in vzdigovala prah prav do motno brlečih plinovitih svetilk. Zapirale so se zadnje kavarne, nerazločne temne postave so se zibale ob hišah proti domu.

Elza se je stisnila v vozu v kot in se tesneje zavila, zeblo jo je. Mati je slonela na nasprotni strani; njeno oko je bilo uprto v hčer: skušalo je prodreti temo in čitati z obraza hčerinega, kakšne so njene misli. Izpregovorila pa ni besedice vso pot do doma; a govoril je ta molk več, kakor bi bile povedale besede. Tudi ko sta dospeli domov in se razšli vsaka v svojo sobo, sta si samo poluglasno voščili lahko noč.

Elza ni mogla zaspati. Razbeljeni so bili njeni možgani, kakor žareče železo nje misli. Težke trepalnice se niso hotele zatisniti, komaj so se za hipec zaprle, že so se zopet sunkoma odprle in zaskелеle. Tedaj so se narahlo odprla vrata njene sobe. Po prstih in s svečo v roki se je bližala mati. Stopila je k postelji in hotela popraviti odejo, ki je bila do polovice zdrknila na tla. A ko se je pripognila, je ugledala široko odprte oči hčerine. In še preden se je zavedla, so se Elzine lakti ovile njenega tilnika in potegnile njeno glavo k sebi. Krčevit sunek je pretresel Elzino telo, omehčala se je njena notranjščina, in kakor rahel topel dež so močile solze blede materino lice . . .



Fr. Milčinski:

## Naši in vojna.

### I.

Ona je zvrhano poltretje leto stara, on debelo poldrugo. Ona je očitno ženske sorte: zgovorna in zvedava, poleg pa mila, da se samega dobrikanja in srčkanja redi, in plaha, da se boji celo naslikanega volka in prej vpraša, ali grize, potem ga šele pogleda od blizu.

In modra je. Utihne in se zamisli, zamisli tako globoko, da niti tortice ne bi videla, če bi jo kdo prednjo postavil. Potem pa pride na dan z vprašanjem, ki priča, kje daleč ji že stikajo misli: „Atek, atek, atek! Ko si bil še v povejcu, ali so te takrat tudi že klicali „atek“? in „Atek, kje si bil pa prej, predno si prišel k nam?“ — ali pa: „Atek, atek! Ali žlica tudi umrčka?“ — Najrajša pa izprašuje po vzrokih. Ves ljubi dan goni svoj „Zakaj?“ in „Zakaj?“ in ni igrača ji dajati odgovorov. Vpraša te: „Zakaj se reče konju konj? Povej atek!“ Zakaj? Pa ji odgovori! Celo v naučni slovník lahko prej pogledaš, pa ne boš vedel. Le kar sedi — trojka! Odgovorim pa jaz, ki sem bolj vaje: „Konju se zato pravi konj, ker nima rogov. Če bi imel roge, bi se mu ne reklo konj, ampak koza. Tako je!“

S tem odgovorom je dekelce zadovoljno, dokaz, da ji je stvar zdaj jasna. Toda ima že novo vprašanje: „Zakaj nima konj rogov? Povej, atek!“ Kdor ni vaje, bi omagal pri takem izpitu. Jaz sem vaje, jaz vem vse, kar je in kar ni, meni ni težak odgovor: „Konj nima rogov, ker jih ne more imeti. Kaj pa misliš! Če bi konj imel roge, ne bi bil konj, ampak koza.“ Na to moje dekelce globoko vzdihne in to pomeni, da jo je odgovor docela zadovoljil in je zdaj rešena iz težkih dvomov.

Drugače je zdrava. Najljubša jed so ji štruklji, teh se naje, da se ji ustavijo. Najljubša igrača pa ji je Milka, punčka dolga dve pedi. O božiču je bila stara eno leto, pa je še vedno cela, kar je najboljši dokaz, kako ljubeznivo ž njo ravna njena mamica. Moje dekelce se ji namreč šteje za mamico; ima pa poleg Milke še več druge dece: Špelico, ki je stara že čez dve leti in je zelo trpežen otrok, narejen od glave do nog iz klobučevine; potem zamorca, ki je revček brez rok, premalo je nanje pazil in jih zasejal, kaj vemo, kdaj in kje; in na belega medvedka ne smemo pozabiti, v trebuhu ima muziko. Tudi o tem medvedku pravi moje dekelce, da mu je mamica.

To je ona.

On pa je njen debelo poldrugo leto stari bratec. Tako je dolg kakor širok. Komaj leto dni star je že jedel fižol in salato, nemara se je baš ob tej piči tako zredil. Dobiva koščnike, zato je po enem licu vedno rdeč in cedi sline, cedi jih toliko, da mu name-ravamo speljati pod brado žleb, da bi se mu odtekale brez škode za njegovo fasado. Laske ima svetle, na zelenkasto jim gre barva — *irropni* o, če bi jih videl Rikard Jakopič! — poseben znak njegov pa so na kolenih strgane nogavice, dasi dobi vsako jutro cele. Govori vse, vendar po svoje, pri čemur daje prednost črkama t in p, dočim je njegova sestra za iste starosti oboževala črko k. Škatlja je „tata“, krompir je „pompej“. Ljubi krepko govorico; svojemu začudenju daje duška z vzklikom „Tiš boži!“ kar pomeni „Križ božji!“ Kuharici pa, ki ima pri njej zavetje in potuho ponoči in podnevu, njej privošči prijazni odgovor: „uba duša“, to je „ljuba duša!“ Niso mu priučene te in enake besede; naleze se jih in ne vemo, kje in kdaj; so mu pač posebno všeč. Zakaj?

Zakaj pa je njegova največja radost plezanje, radost in hkratu vir neprestanih opominov v besedi in dejanjih? Ona, njegova sestra, ni nikdar plezarila. On pa pleza; je pač fant! In kamne sila rad luča v vodo; ona jih ni. In za vlake se ona še pol toliko ni zanimala, kakor se zanima on.

Teka po sobi, dela „š-š-š“ in je vlak in moramo v kraj bežati, da nas ne povozí. On osebno je vlak! Tako je bilo odkraja. Pa mu ni miroval duh, mislil je in računal, iskal je in je našel in na nečuden način zboljšal železniški promet: obrnil je pručico, sopihajoč jo drsal pred sabo, glej — vlak, do lasu podoben onemu v resnici! Pa še ni odnehal, dokler da se mu slednjič ni posrečilo in je rešil problem, kako biti vlak in pasažir oboje hkratu: zajaha pručico, poganja jo z nogama in dela „š-š-š“ in cel Vintgar slin mu kipi po bradi navzdol. Vlak in pasažir hkratu! Ženij!

*Vintgar* Prišel je prijatelj in je videl presenetljivo to kombinacijo in je izjavil: „Škoda!“ je rekel, „da je vojna in so odgodili podelitev Noblove nagrade: tvoj fant je zrel zanjo“. In omenjam, da je ta prijatelj boljši gospod.

Stranka pod nami pošilja pošte gori zaradi ropota. Obžalujem, pomagati pa ne morem! Ali naj fantu zatrem duha, ki se mu tako lepo razvija? Kakšen bi bil oče! In sploh, zdaj je vojna . . .!

Posebne simpatije goji moj mladi mož za Milko. Milka je tista gospodična, ki se ji moje dekelce šteje za mamico. Čim jo

zagleda, vse drugo izpusti iz rok in jo milo kliče: „Mita, Mita! 'epa Mita!“, to je „lepa Milka!“ poleg pa cepeta z debelima nogicama. Ali ta ljubav je nesrečna: mala Milkina mamica je stroga in neusmiljena in z vikom in krikom in neizprosno mu brani svojo hčerko. Ne toliko iz ozirov na krepost in dostojnost — saj naš fant ni tak — ampak ker se boji, in to ne brez vzrokov, da bi mu padla iz rok in se ubila; zakaj hčerke Milke glava je nežna, je iz porcelana. In nesrečnemu mlademu možu ne preostane drugega, nego da sede in plaka. O, če se udari, takrat se ne bo jokal. „Buc!“ pravi, če zadene ob kak rob in to je pogostokrat, zakaj njegova uboga glavica je takorekoč vsemu svetu na poti; „bumfati!“ pa izjavlja, kadar pade. To je vse! Telesna bolest ga ne dirne nič, prav nič in včasih mislim, ali ga ne bi dal, da se izučí za fakirja. Srčna bol pa, tej ni kos: kar sede in se joka. In kadar se joka, vsakikrat sede kar skviška, — ker le sedé je človek lahko prav od srca žalosten, le sedečemu se vse telesne in duševne sile nemotene in neprikrajšane osredotočujejo na žalost. —

O slavnostnih prilikah nosi naš fant že hlače, in se lahko reče, da jih nosi brez posebnih nezgod.

To sta torej naša dva in taka sta zdajle ob času vojne, in kakor sta nežne starosti, vojna ne hodi mimo, ne da bi je bila svesta.

## II.

Vobče vojna dviga ugled vojaštva — pri naši deci ga ni dvignila. Ali zato nič misliti in resno svarim vsakogar, da kaj ne zine! Pri naši deci je že v miru igral vojak tako odlično vlogo, da sploh ne more odličnejše, niti v sedanjih razmerah ne. Zato in samo zato se mu pri naši deci ugled ni dvignil.

Pri mojem dekelcu je bil soldat druga beseda, ki jo je sploh poznala; prva je bila knof — ta knof je istorija zase — druga soldat in za soldatom ni bilo dolgo nič, potem šele je prišel na vrsto ata. Moj fantek pa je znal prej salutirati kakor sedeti in čim zagleda na cesti vojaka, že ga komandira: „Apap!“ — kar je nemška beseda in se piše: „Habt acht!“

Vojna je prinesla nekaj novega: ranjence. Prinesla jih je lepo število, vse časti vredno število. Kaj bi ž njimi, da nimamo vlaka! Pa ga imamo in naš fant jih prevaža: Zamorca, ki je zasejal roki, Gašperčka brez glave — izreden junak, da navzlic resni poškodbi še sodeluje, kravo na treh nogah in raco brez koles, rjavega med-

vedka, ki sta mu iznohtani obe očesi — oh, kdo drugi mu jih je iznohtal kakor kruta sovražna drhal! — Usmiljena roka mu je na mesto očesa prišla majhen okrogel gumb, da vsaj ni čisto slep, uboga žrtev! — Vsi so obvezani in jih je veselje gledati, fant pa je vlak in jih vozi „šš-šš“. Stranka pod nami se mi smili, ali ne morem ji pomagati: vojna je vojna!

Sestrica sodeluje. Ne gane sicer prsta, zato pa giblje jezik; vrhovno je vodstvo in ukazuje in kara, kriči v ubogi vlak, in tako se je zgodilo in ni v zlo šteti vlaku, da je izgubil glavo in zavozil v peč. Katastrofa! Prekucnil se je vlak, izjavil „buc!“ in „bumfati!“, začudeno se je ozrl okoli in iz nosa mu je prilezla kri. Spričo krvi je vrhovno vodstvo, plaho moje dekelce, zagnalo neusmiljen jok, vlak, začuvši jok, se je prestrašil in se tudi pričel dreti, okrog so ležali ne-bogljjeni ranjenci in gledalcu se je krčilo srce. Pa že je prihitela pomoč. Na lici mesta se je pojavila kuhinja. S hitrim pogledom je premotrila nezgodo, videla je fantka s krvavim noskom in so se ji ulile solze. Z ljubko besedo ga je dvignila v naročje in ga odnesla ven na obvezališče, za krilo se ji držeč ji je sledilo dekelce.

Jok je prenehal kakor odrezan, pogoltnilo ga je zanimanje za nadaljne dogodke. Z mokro ruto se je obrisal nos, hujše operacije hvala božji previdnosti ni bilo treba. Pač pa je vestna preiskava spravila na dan buško na čelu; fantek je dobil prek glave lepo belo obvezo in zdaj je bil sam „anenc“, živ in pristen ranjenec, in radost in ponos sta bila velika.

Pa se je oglasila sestra, da njej tudi obvezo. Zakaj kar ima on, mora ona tudi imeti; enaka pravica za oba! Torej njej tudi obvezo! Kuhinji pa je fant posebno blizu pri srcu, in ker si je domišljala, da je njegovi nezgodi krivo dekelce, je bila nanjo huda in ji je odrekla obvezo.

Otroci niso taki, da bi tiho požirali krivice, ampak se pritožijo, in pritožba je bila glasna in dolga in jok ni prej nehal, da je vmes posegla višja stopnja in globoko užaljeni pritožnici pomogla do pravice in ji obvezala glavo in povrh še eno roko. Morala sta pa ostati vsak v svojem koncu, fant v kuhinji, punca pa v sobi pri mamic, da ne bi tekma zaradi obvez razvnela nov zapletljaj. Zdaj sta bila oba srečna in ko sta šla spat, nista dala, da bi ju razvezali.

Vojni motivi v igri!

Ali trkajo na vrata otroške sobe, skoz okno kukajo vanjo tudi že skrbi in nezgode iz spremstva nakazne vojne boginje.

Saj je šel splošen glas, da ne bo ne Miklavža, ne božička! — Zaradi težav v železniškem prometu, veste! Niti ni bilo izključeno, da prideta oba sovražniku v pest in dragoceni njun tren tudi. Kako bi se jima godilo nesrečnikoma, ko bi sovražnik dognal, da dobavljata vojno konterbando, vojaštvo in vojaški material in vsega v taki meri! Koliko je bilo ugibanja in izpraševanja, bojazni in upanja tiste dni in kako nemirne so bile noči! Trli smo orehe, pa je dekelce pobiralo luščine in jih skrbno spravljalo v škatljo. Čemu ji bodo? „Veš,“ je odgovorila sirota, „če bo še vojna in ne bo drugih igrac, se bomo pa z luščinami igrali.“ Tako so stale akcije.

No, stvar je potekla ugodno. Zazvončalo je in je prišel Miklavž, častitljiv mož v mašnem plašču z dolgo belo brado in z zlato palico in se je obnesel in ni bil čisto nič podoben stricu Alojziju, še glas je imel malo drugačen. Mi, kar nas je velikih, smo bili tako zamaknjeni v nebeškega gosta in v njegov sijaj, da se niti brigali nismo za to; dekletce pa je imelo povsod svoje oči in ko je dostojanstveno spet izginil, je rekla in povedala: „Miklavž ni bil nič ranjen.“ Iz tega dejstva je sklepala, da se bo tudi božiček srečno zmazal skoz nevarnosti in grozo vojne in prišel kakor druga leta in se je izkazalo, da je sodila prav. Prišel je in da je prinesel fantu vojake, se razume; konja, boben in trobento je pa tako že imel.

Še nobeno leto nista tako zalegla Miklavž in božiček kakor letos. Bog jima daj zdravje, dolgo življenje in po smrti sveti raj! Zakaj zdaj je vojna in so starši reveži; varčevati je treba, obračati bor in božjak in za igrace res ni denarja. To naša deca že upošteva. Tisočere ima želje, pa jih odlaga na konec vojne. „Kaj ne, ko bo konec vojne, mi boš kupil svinčnik?“ in ko bo konec vojne, ji bo treba kupiti piškot, tak in tak, posebne vrste, ki se ga ne dobi povsod in stane dva vinarja, in Milki lasnice in fantu žogo in še to in ono; pa nista nič sitna, dekelce in fant, in vdano čakata, da se vojna konča. Od miru si pa obetata nezaslišan dvig svojega gospodarstva in blagostanja, zato hrepenita po onem blaženem času.

Nekaj me skrbi. Moje dekelce, kakor je majhno, že skuša dejansko posegati v potek vojne. Sleherni večer priporoča ljubemu Bogu, da bi stric Tone in stric Adolf zdrava prišla iz vojne. Zdaj — ali ni tako vmešavanje civilnih oseb morebiti zoper vojno pravo, časi so čudni in bodo nazadnje še kake sitnosti in pota?

Tak otrok bi lahko spravil človeka v čudne zadrege. Zadnjič se mi je drla, ko ji je kuharica iz prvega nadstropja natrobuzljala,

da ji bratca vzemo v vojake. Drla se je po stopnicah gori in se pridrla v stanovanje. Kaj si naj mislijo ljudje! — Rekel sem: „Ljuba moja hčerka, ni prav, da se dereš! Nasprotno, ponos naj ti širi domoljubne prsi, da imaš bratca, ki bo z bridkim orožjem v roki junaški se postavil v bran naši ljubi očetnjavi. Sploh,“ sem rekel, „ga pa niti ne marajo; kaj naj počno z njim, saj si niti hlačk še ne zna sam ravnati!“

Tako sem jo tolažil, pa se je le drla. Solze, debele kakor vinske jagode, so se ji usipale po okroglih licih doli proti ustom, kjer jih je spretno prestrezala z jezičkom. In ko se je drla ona, se je pričel še on. Ne iz strahu pred vojaščino, pardon! ampak imata tako navado, če se dere eden, misli drugi, da se tudi mora. Ljudje pa so zlobni in bi hitro kaj obrnili. Drla sta se, dokler nista dobila vsak svoj sladkorček. Ne prepričaš ju, podkupiš ju pa lahko, takšen je svet!

Moje dekelce je plaho, ponoči jo preganjajo hude sanje. Sanja se ji rado o levu in na podlagi vsakikratnega leva stoka in veka in zahteva iz svoje posteljice k mami. Imel sem dvome, zato sem jo izprašal, ali je sploh že kdaj videla leva. Pritrdila je, da ga je. To mi je bilo novo in sem jo vprašal, kje in kdaj ga je videla. Mi je koj odgovorila, da v sanjah. Ta pot vodi naokoli, sem si rekel, po tej poti ne pridem naprej. Vprašal sem jo torej, ali in kaj ji je naredil lev. Ona, da je bil siten. Siten ji je vkupen izraz za vso malopridnost tega sveta, od otroške nagajivosti do krvoločnosti tigra. Gledam na pametno vzgojo svoje dece, da se mi preveč ne razvadi, pa sem izjavil: „Lev še ni nobenega otroka ugriznil, ki pridno spi. Ne boš mi lazila iz svoje postelje!“ — Ali drugo noč je imela še hujše sanje, sanjalo se ji je kar o dveh levih, bela sta bila in tako sitna, da sta kar pihala, in sta imela prečudno lastnost, da je njuna oblast ob mamini postelji prenehala. In tretjo noč je kar na lepem in brez levov prilezla k materi, češ, sanjalo se ji ni, pa bi se ji bilo skoraj, in je že vnaprej pobila moje ugovore s pripomnjo: „Atek, ali ne bi bila neumna, če bi leva čakala?“

Plaha je torej in pazimo, da se ne bi še bolj begala; zato je vse, kar vpricho nje govorimo, pod strogo cenzuro, zlasti vojne grozote, te so sploh zatrte. Vendar marsikaj ve; imeti mora posebne skrite vire, kjer črpa svoje znanje.

Imenoval sem proti ženi Galicijo in kje naši stoje, gola kraje-pisna imena, torej nič spotekljivega. Pa se oglasi naša punčka: „V



Galiciji je kolera. Kolera je hujša kakor lumatizem. Jaz imam rajša lumatizem kakor kolero. Kaj pa ti, atek? "

Nikdar ji nisem pravil o koleri vobče, kaj šele, da je v Galiciji. Niti ne o revmatizmu in ga tudi nihče nima pri naši hiši. Bog ve, kje je to pobrala! Morebiti je v kuhinji ujela kako besedo, ali na stopnicah ali celo na dvorišču, kjer vedežuje stara Mica, ki obeta Antikrista, rojenega iz očeta Turka in matere židinke, potem šele bo vojne konec.

Stvar me je zanimala in sem jo vprašal, če ve še kake novice, pa mi je razodela, da ve o Rusih. Sem jo vprašal, kaj? in mi je rekla, da so jih ujeli in jih prodajajo v štacuni. Globoko je vzdihnila in mi še to razodela, da pravijo nekateri, da bo vojne kmalu konec, drugi pa, da ne. Bog ve, odkod ima to globoko modrost! Zaupljivo je uprla vame svoje verne oči, stisnila se mi je med kolena in me vprašala: „Atek, atek, kaj ne, vojna nas ne bo pregnala?“

Pa ji je prežala v očeh resnična skrb, plahi moji srnici. Ali sploh ve, kaj je vojska? Ali ji ni vojska le zver, sitna kakor volk in lev?

Vedela je! „V vojski streljajo. Atek, atek, ali nas ne bodo ustrelili? Kaj ne, atek, rajši koj umremo, kakor da nas postrelijo.“

Tako je torej njeno stališče: vojske se boji, smrti ne. Smrt zanjo sploh nima groze. Nedavno sem ji pravil bajko o medvedu, ki je služil puščavnika in mu zvesto branil muhe. Puščavnik je zaspal pa mu je sitna muha sedla na nos. Zvesti medved šapne po nji in je vdaril s tako silo, da ni le muhe ubil, ampak tudi dobrega puščavnika. Povedal sem ji to bajko, ker se je zgodilo, da je iz same ljubezni skoraj zadavila bratca, objemši ga. In ker mora imeti povest moralo, sem še dodal, kako je bil medved potem brez gospodarja in ni imel nikogar, da bi mu dajal papice in pupice in je revež poginil gladi in žeje. Malo je preudarila, ne dolgo, in mi je rekla: „Na, zdaj sta pa oba v nebesih, saj v nebesih je tako boljše kakor tukaj.“ Pa je šla morala k vrabcu.

Smrti se torej ne boji, pač pa jo je strah vojne kakor zlih sanj. V srce se mi je zasmilila, revica, pobožal sem jo po glavi in njenih treh kitah, tako so dolge kakor mišji repki, in sem jo potolažil: „Nič se ne boj, moja hčerka, vojna nam ne bo nič prizadela, saj ji tudi mi nismo nič storili.“

Premikala je tiho ustnice, v duhu je ponavljala moje besede. Potem se je nemara spomnila bogastva, ki se ji obeta po sklenjenem miru, in je vprašala vprašanje, ki je na jeziku milijonom in v srcu vseh: „Atek, atek, povej, ali bo kmalu vojne konec?“



Vojni konec prerokovati, je kočljiva reč; dosedaj so se še vsi preroki urezali, od ciganke pričeni navzgor pod vrh. Zato sem bil previden v besedah in sem rekel: „Ljubo moje dete, vojne bo takrat konec, kadar ga bo hotel ljubi Bog, ne prej, ne poznej.“

Spet je premikala ustnice in ponavljala moje besede, zamislila se je, me resno pogledala in ne brez strahu in sem vedel: Zdajle utegnemo spet kaj doživeti.

Pa je rekla: „Veš, atek, če boš tako govoril, te bodo še zaprli.“  
I no, menda ne! —

### III.

Potem je tako nanoslo, da smo si sredi bojnih operacij omislili še enega malčka.

*entwäre* Časi so resni in dolžnost je slehernega državljana, ki ne stoji v bojnem polju, da špartanski živeč čim bolj krči svoj potrošek in tako doma ustvarja možnost, da oni tam zunaj, junaki krvi in groze, mučeniki gladu in mraza, vzdrže in vztrajajo. Vse to je res in vemo in bi bili nabavo malčka tudi odgodili na ugodnejša vremena po vojni, ali razmere so bile take, da smo bili zastran njega že pred vojno v besedi in človek nerad razdira kupčije. Pa tudi moje dekelce ni dalo več miru in je priganjalo, da ji moramo kupiti sestrico. Sestrico in ne bratca, zakaj bratca ji lahko vzemo, da ga vtaknejo v vojsko. Pravzaprav je hotela imeti koj dve, menda ker je čula, da se ljudje zdaj v vojnem času z vsem zalagajo kar na debelo. In še zagrozila je, če ne kupi mama, bo pa sama kupila. Sva pa rekla z ženo, naj bo in bo že Bog dal, in smo navzlic vojni kupili dete, čisto majhno dete, in je bil fantek, ker so punčke baš pošle, kakor je pošlo še marsikaj drugega.

Malo bala sva se, kaj poreče najstarejša, ko ne dobi sestrice, ampak bratca. Pa je bila kar zadovoljna; poljubila mu je obe rokici in na vprašanje, kakšno naj mu damo ime, je izjavila: „Luka, ki čez planke kuka.“ Sam Bog ve, kje je spet to ujela.

Tudi naš fant je ljubeznivo sprejel novega bratca. Takoj mu je prinesel darila: eno copato in majhen glinast vrček in pri vrčku ni pozabil dostaviti svarila, ki ga sam vsakikrat sliši: „To se ubije!“ Začel mu je peti lepo pesem „Tadam, tadam . . .“, ki se v odrasli slovenščini glasi tako:

„Stradam, stradam,  
ko pošto peljam.  
Krompir sem pojedel,  
še rep'co imam.“

Pa jo je v sredi prekinil vsled presenetljivega razkritja, ki ga je tisti hip storil: „Mali b'atec 'ma oči!“ — in mu je šel s prstkom vanje. Temu razkritju je sledilo takoj drugo, še večje: „Mali b'atec 'ma glavo!“ Hitel ga je grabiti zanjo in ni bilo konca občudovanju in slavnost je bila velikanska, le za roke ga je bilo treba ves čas držati.

One dni se je vojna umeknila v ozadje. V ospredje zanimanja so stopile osebne vesti: ali je fantek dobro spančkal, kakšen mu je tek in kaj dela njegov trebušček. Okoli njegove male košarice — obšita je z modrim blagom, nad njo se vspenja strehica iz bele tančice — okoli te košarice se nam zdaj suče svet, in ni boljše tolažbe v teh mrkih dneh sovraštva, krvi in bede nego pogled v nebeški mir na nežnem licu našega malega.

Teko dnevi in bratcu in sestrici ni ljubezen do svojega naj-novejšega sorojenca še kar nič splahnela.

Sestrica ga hodi zibat in mu poleg prepevlje:

„Ajčka, tutajčka,  
naš fantek nagajčka.  
Marija zibala, je pela lepo:  
Ajčka, tutajčka . . .“

in se ji ne mudi nikamor proč.

Bratec pa mu donša igrače: zamorca brez rok, Gašperčka brez glave, raco brez koles, in če izmakne v kuhinji kak krompir ali kako ponev, vse bi mu znosil in natrosil v posteljico in vsak hip mu je pripravljen delati „gladežpumpež“ po mehkem, belem obrazku, komaj ga vračamo stran.

Ima vendar dobro srce moj fantek, čeprav je divjak in me je zadnjič resno užalil. Sila rad odpira peč in brska po pepelu. Oni dan je bila spet vsa soba nasmetena s pepelom. Vzel sem ga v roke. „Cigan,“ sem rekel, „priznaj, kdo je odprl peč, kdo je nashvinjal sobo!“

Pa se mi je nasmejati s tistimi širokimi zobki in odgovoril: „Mali b'atec 'dil,“ — da je mali bratec to naredil.

To je pa bila po mojem trdnem prepričanju laž. Videl sicer nisem in zato ne morem priseči, kdo je odprl peč in kdo je trosil pepel. Ali mali bratec ni bil oni in ni mogel biti, ker je ajčal v svojem povojcu in se ni genil iz njega in če bi se bil, bi ga bil gotovo kdo zapazil. Niti ni verjetno, da bi bil v nežni starosti desetih dni že tako izprijen, da bi odpiral peč in trosil pepel.

Resnično sem bil užaljen, kajti potemtakem ne morem drugače misliti, nego da moj fant laže. Povedal sem mu svoje mnenje, da je še premlad, da bi legal, in da bova drugič zaplesala. Pa se je koj kesal, izjavil je, da sem njegovo „ubo piše“, ljubo pišče namreč, in me vprašal, če ga imam kaj rad.

Tako živimo in vojna gre svojo pot, samozavestna, neizprosna, neuklonjena in ji še od daleč ni videti kraja. Moji plahi hčerki, siroti majceni, se je že sanjalo, da je z mamico bežala daleč tja po snegu, „ker je prišel Rus mimo, je bil siten, je streljal.“ Nikdar se nismo pri nas o čem takem menili! In zadnjič so ji kar na lepem prišle solze v oči — „zaradi vojne,“ je rekla — kako in zakaj pa, se ni dalo dognati, nemara sama ni vedela... Ali je moralo vse to priti? Morja krvi, morja solza, vihre joka in vzdihov, kdo vas je kriv, kaj vas je krivo?

Vzel sem fanta na koleno, tega ki leze v drugo leto; težak je za svojo starost in debel je kakor polh, čeprav prepeva „Tadam, tadam“ — da bi ne bilo nikdar res, kar poješ! Pritisnil sem ga k sebi, strogo sem mu pogledal v oči in ga rahlo potresel za rami: „Nikdo ne ve, pa mi ti povej, mladi mož: Kdo je kriv vojni, ali <sup>Karlin</sup> ali Anglež ali pregrešna ženska moda, kakor je za božič stalo v časopisu? Kdo, vprašam, kdo?“

Pa mi je cigan gladko odgovoril: „Mali b'atec 'dil“.

Nak, to pa ni res! Če za pepel nebi prisegel, za to pa koj dvajstokrat zapored: Nak, ta ni kriv vojne, ta že ne! V svojem pojcu leži in se smejča. Štirinajst dni je bilo staro in že se je smejčalo! Počasi nategne usteca, od ustec mu zleti smeh v očesci in na nosek, naguba nosek, zamiži, odpre usteca in se zasmeji: è — čisto kratko in rahlo: è. Gospa Jeretina, ki nam dobavlja deco, pravi, da še ni videla kaj takega; pred enim mesecem se otroci ne smejo, ta se pa, jedva star štirinajst dni. In kakò rad se smejča: komaj ga človek pogleda, že se zareži, naš majceni dobrovoljček. Ta da bi bil kriv vojne? — Že spet se smejča! Kdor bi ga videl — če je božji — bi odložil orožje! Smejča se — naj nam bo v dobro znamenje za mir, za srečen mir, pravičen, večni mir!



Dr. Fr. Ilešič:

## „Evropa z liro“.

Vodnikova „Ilirija oživiljena“ ima eno roko oprto na Galijo, drugo pa podaja Grkom, leži v srcu Evrope in bo kdaj njen prstan. Tu imamo dve perzonifikaciji: Ilirijo in Evropo.

S to Vodnikovo alegorijo primerjam alegorijo Lj. Gaja v njegovem proglasu za „Danico Ilirsko“ 1836: „Evropa prisposodablja se sedečoj devojki, i u toj priliki s jednim pogledom vidimo, da ova devojka rukama derži jednu na tri ugle osnovanu liro, koja si na prsa naslanja . . . Ova Europe lira jest Iliria na tri ugle med Skadrom, Varnom i Beljakom osnovana . . .“

Na odvisnost Gajevo od Vodnika mi prav misliti. Tem verjetneje je, da oboje alegoriziranje izvira iz sličnih virov.

Zdi se mi, da so ti viri bili stari „poetični“ geografi. Zasledil sem jih pri češkem znanstveniku XVII. stoletja, Bohuslavu Balbinu.

Češki jezuit Bohuslav Balbin (1621—1688), najbolj znan po svoji energično pisani „Obrani slovanskega zlasti češkega jezika“, ki pa je mogla iziti prvič šele 1775, je med drugim izdal tudi delo „Miscellanea Historica regni Bohemiae“ itd. (1679). V začetku tega dela opisuje lego Češke ter pravi: (str. 2):

„Figuram quidam Chorographi circulare Bohemiae dederunt, inter eos Philippus Cluverius cum imaginem formosissimae Reginae Europae dedisset, ex Bohemia fecit umbilicum; Nostro, inquit, aevo quidam Geographi Europae feminae sedentis speciem tribuerunt, cuius caput Hispania, collum extrema Gallia, qua Pirenaeis subiacet montibus, pectus ipsa Gallia, brachia Italia ac Britannia, venter Germania, umbilicus Bohemia, reliquum corporis sub vestibus late circa sedem diffusis implent Norvegia, Dania, Svedia, Finnia, Livonia, Litvania, Prussia, Polonia, Ungaria, Slavonia, Croatia, Graecia, Dalmatia, Thracia, Servia, Bulgaria, Transilvania, Valachia, Moldavia, Tartaria Precopensis et Moskovia. Hactenus Cluverius... Henricus Bunting et ipse Europam Virginis instar depinxit; in cuius tamen corde Bohemiam locavit, quasi aureum Nummum aut Monile, quod Virgines ad Manillas vel ad cor gemmis ornatum gestare consueverunt; nec multum inde abludit magnus alioqui fabulator Aventinus: Bohemos, inquit, Hercynia Silva pro nativo muro in modum cordis citaraeque munivit.“

Geografi okoli l. 1600 so torej Evropo predstavljali kot sedečo ženo (kraljico), ki ji je glava Španija, roke Italija in Britanija, trebuh Germanija, popek Češka, ostale zemlje pa so nje široko padajoče krilo.

Po tej alegorični predstavi je prišla Ilirija res nekako v naročje Evrope. Ali ji je v naročju liro ugledal kdo pred Gajem, ali šele Gaj prvi, tega ne vem.

Filip Cluverius, ki se nanj sklicuje Balbinus, je živel od 1580 do 1623 (1622?), smatrati ga je za utemeljitelja zgodovinske geografije. Rodom iz Gdanskega — zato imenovan Dantiscus, je v mladih letih živel nekaj časa na poljskem dvoru. Radi študij je šel v Leyden, kjer se je po nasvetu Scaligerjevem posvetil geografiji. V letih 1607—1613 je potoval na Angleško, Francosko in v Italijo — znal je baje deset jezikov — ter je še mlad umrl v Leydenu. V tem-le mestu so izšla njegova geografska dela: „Germania antiqua“, „Italia antiqua“ itd., „De tribus Rheni alveis atque ostiis“. Splošno geografsko delo „Introductio in geographiam universam“ je izšlo šele po njegovi smrti (1624). To-le zadnje delo je slovelo po vsej zapadni Evropi ter veljalo ne le za glavni vir vse zanesljive geografske znanosti, ampak bilo sto let šolska učna knjiga.<sup>1</sup>

Iz „Introdukcije“ se je napravil tudi posnetek pod naslovom „Epitome geographiae Cluverianae etc“, ki je l. 1723. izšla že v 6. izdanju. (Nürnberg.) V tej „Epitomi“ so kontinenti, oziroma nekatere dežele na dodanih zemljevidih v kotih prikazane tudi v alegoričnih slikah: Evropa na pr. je kraljica z žezlom v roki.

Cluverijeve Geografije so bile tudi pri nas — očitno — prav razširjene. V ljublj. licejski knjižnici je eksemplar nemške šolske priredbe Kluverijevega spisa („Gründliche Anweisung etc.) iz l. 1679, ki je bil nekdam last samostana bosonogih avguštincev v Ljubljani, in istotako nemška priredba iz l. 1696 („Mundus Chartacaeus etc.“), ki jo je imel Fr. Bern. Taufreder s Turna („Weichselbach“). Cluverijevo „Introductio iz l. 1694. je imel stiški cistercianec Ivan Disma Floriančič „de Gruenfeld“.

Po tem se ni čuditi, da je že šola take alegorične misli mogla zasejati med mladino.

<sup>1</sup> Cluverijeva „Introductio“ se je rano prevedla v francoščino (1667) in v nemščino (1679, Nürnberg). Tudi v nemškem prevodu „ist die Schrift so reißend abgegangen als die Lateinisch- und Frantzösischen Editionen derselben“. Jaz sem rabil latinsko poznejše izdanje z naslovom: „Philippi Cluverii Introductio in omnem Geographiam veterem atque ab novam etc.“ (Wolfenbüttellae 1694).

M. Henrik Bunting, iz Hanovra doma, župnik v Grunaw na Brunšviškem, protestant (1545—1606), ki ga navaja Balbinus, je napisal: „Itinerarium sacrae scripturae, Das ist, ein Reisebuch über die gantze heilige Schrift“ (2. izdanje v Vittenbergu 1588, predgovor pisan 1579). Delo je imelo namen, olajšati čitanje sv. pisma, ter je opisovalo vse kraje, koder so potovali ali hodili patriarhi, sodniki, kralji, proroki, Devica Marija, Jezus Kristus in Apostoli itd. „mit angehengten kurtzen Allegorien und geistlichen Bedeutungen“.

Prvi zemljevid te zanimive knjige nam prikazuje zemljo v obliki trolistne deteljice (Evropa in Azija, vsaka en list, pod njima sredi Afrika kot tretji list), in sicer v čast njegovega rojstnega mesta Hanovra, ki ima lepo trolistno deteljico v grbu. „Jedro tega trolistja je sveta dežela, v njej leži mesto Jeruzalem kakor sredi sveta. „Denn die stadt Jerusalem ist der rechte Kern des gantzen Erdbodens und Gott hat daselbst seine Kirchen hingesezt gehabt, gleich als in das Mittel der Welt.“

Str. 7.: prvi del sveta je Evropa, „welche sich einer liegenden Jungfrauen vergleicht. Das Haupt ist Hispania, die Brust Frankreich, das Hertz Deutschland, der linke Arm Dänemark, der rechte Arm Welschland, ferner am Rocke findestu Griechenland, und hinden der Nachschweif am Rocke ist Liffland und Reussen.“

Str. 11.: „Folgt nun eine sehr schöne Taffel, darinnen das erste Theil der Welt, Europa genannt, in der Gestalt einer Jungfrawen hingebildet wird.“ Na strani 12. in 13. je ta slika sama, na strani 14. opis; Luzitanija je v kroni, desno uho je Aragonija, levo uho je Navarra; Alpe in Ren se kakor ogrlica okrog vratu „und der Behmer Walt zn sampt dem gantzen Königreich Behem ist wie ein Güldener Pfenning, oder wie ein rundes Gehenge und Kleinoth, so an die Ketten des Reinstromes gehenget ist, durch die Mayn und den Hartzwalt, als durch güldene Glieder oder seidene Schürtzlein. Das rechte Hertze aber in dieser Europa ist das Edle Deutschland und insonderheit mein hertzliches Vaterland das Fürstenthumb Brunschweig“. Spređi na krilu je Peloponez in Grecija, desna noga je Carigrad, „der linke Fuß insonderheit ist das Land Reussen. Das Gebirg Albani (= Balkan) und das Wasser Danubius... sind gleich als lange Gürtel und Leibketten, die auf den Fuß herabhengen“.

Azija je upodobljena v obliki krilatega konja, Pegaza: gobec je Mala Azija, noge Arabija in Indija. Pod sliko: Jezus Christus

magnus ille Bellerophontes, omnium malorum occisor, accendens Pegasus, hoc est in Asiafontem doctrinae, periens Solymos vicit et chimaeram interfecit horribile monstrum . . .“

Kakor vidimo, je Bunting prav živahno alegoriziral. Ogrlica njegove Evrope je mogla dobiti miselno nadaljevanje v Vodnikovem „prstanu“.

Kje je Aventinus<sup>1</sup> Češko primerjal s kitaro, nisem mogel zaslediti, vsekakor pa njegova kitara živo spominja Gajeve lire.

Alegoriziranje Evrope samo pa sega daleč v stari vek. Cluverius sam poroča, da je geograf Strabo Evropi dal podobo z maja („Figuram universae Europae Strabo dedit Draconis, cuius caput Hispania, collum Gallia, corpus Germania, alae dextra laevaue Italia ac Cimbrica paeninsula . . .“)

Morda bi tu smeli končno opozoriti na staro mitologijo, ki ji je Evropa bila hči Oceana in Thetide ali hči tirskega kralja Agenorja. —

<sup>1</sup> Aventinus, pravzaprav Turmaier, je bil bavarski historiograf, 1477—1534. Napisal je „Chronico“ (1566) in „Annalium libros VII“ (1580). „Annales“, ki jih hrani ljublj, licejska knjižnica, so bile nekdanj last ljublj. škofa v Gornjem gradu.



Ivan Albrecht:

### Kako bi z vami šel . . .

Kako bi z vami šel, vi vsi, ki greste v svet s pojočim glasom,  
ki v solnce gledate in ni presilna vam njega svetloba —  
kako bi meril se z razkošnim vašim krasom  
jaz, revež, v žalosti spočet,  
bolnik sanjav, napol objet od smrti.

Pustite me, da ležem v jarek kraj poti, vodeče bogvekam!  
Tam med cvetovi, ki bili so v popju strti,  
tam druga si poiščem, ki kot jaz  
obsojen je, kot jaz proklet . . .  
In če ta drug je srce in ž njim duša moja,  
pozdravi v jarku morda vas nekoč — poet.





Ksaver Meško:

## Sin.

Slika iz težkih časov.

## I.

Če je pogledal Juri Povoden, krojač, skozi malo okno stare svoje bajte, ali je stopil na prag in se je s počasnim, dolgim pogledom razgledal naokoli, ni li zrl naravnost v raj?

Glej, pod hribom, sredi polja, domača tarna cerkev. Okoli nje se stiskajo hiše, bele, z opeko krite, kakor piščeta krog koklje. Bolj ob koncu vasi, dalje od cerkve, čepe slabotnejše: lesene kočice, s temnejšimi stenami, s temnejšimi strehami, s slamo krite. Na levi, proti južni strani, njive, za njimi gozdovi. Kakor bi stala ob robah le deca, se zdi; dalje gor pa starejši iz rodu smrek, borov in mecesnov; čim dalje v ozadju, tem večji so. Nenadoma nehajo; nad njimi vidi oko le še nebo, za njimi v ozadju gorovje. Resno, močno in mrko stoji dan za dnem tam v ozadju kakor mogočen, nepremakljiv čuvaj paradiza.

Onstran vasi, na zahodu in severu svet pada. Bel pas vidi oko med njivami: cesto, z drevjem na redko zastraženo. A nenadoma, glej, se izgubi med dvema nizkima gričema, kakor bi se bila v zemljo zarila, skrita v klancu beži v dolino.

Ne namakajo paradiza štiri reke, kakor so svetopisemski raj, pač pa dve. Obe prihajata iz domovja teh vedno nemirnih, vedno potujočih bitij, gor z gor. Večja, rjavkasta od dolgega življenja, počasna in utrujena od dolgega potovanja, je skoro povsem skrita v globoki strugi. Le tu tam zabliska za hip z nemirnim očesom ob kakem ovinku sem gor na hrib, a se takoj spet skrije med obrežje. Šele spodaj pod hribom, ob Dolinčicah, malem selu, stisnjenem med njo in med hrib, se razgrne v svoji ogromni velikosti in moči. Tam vzeme v naročje manjšo sestro, da nadaljuje z njo svoj pot. Ta prihiti kakor brezskrben, razposajen otrok od jugovzhoda, čisto bela, vsa drhteča in trepetajoča v svoji mladosti in lepoti. Beži po čisto plitvi strugi, deloma ji umetno zgrajeni od človeških rok, da ne bi zašla noter na njive in travnike, ako se kdaj razljuti in se v srdu napihne, da postane od same jeze vsa rjava in grda in nevarna vsej okolici. A ob svojih prijaznih dneh se lesketa med nizkim jelševjem kakor dolg bel pas, ves posut z žlahtnimi kameni, ki

*\* malo premalo kratki stavniki - ne ?*

v solncu neprestano trepetajo in se lesketajo, da jemlje človeku malone vid.

Trikot med strugama obeh rek je zarasel z jelševjem in leščevjem. Za temi malopomembnimi pritlikavci se razgrnejo spet njive in travniki, ravni, kakor bi počivali na široko odprti, mirni dlani božji.

Polagoma se pričinja mesto. Najprej stoje hiše posamič, kakor bi bile utrujene zaostale pri brzem teku te velike armade hiš. Pošem jih je po več in več skupaj; naposled zid ob zidu, streha ob strehi, da tišče druga drugo.

Nad vso to zmešnjavo pa kipe kakor mogočni velikani nad zavzetimi in od začudenja onemelimi in okamenelimi pritlikavci zvoniki, vedno mirni, resni in dostojanstveni, kakor stari puščavniki pogreznjeni v mirno, globoko premišljevanje. Trikrat na dan molijo s počasnimi, zvočnimi glasovi, da se njih molitev razlega daleč po deželi. Včasih se oglase z otožnimi glasovi. Čudno resno plavajo glasovi čez polja, čudno resno, vztrajno in neumorno kipe gor proti visokemu nebu — za rajnika molijo in prosijo nebesa usmiljenja zanj... A tako ob solnčnih nedeljah zjutraj, kdaj sredi dopoldneva, zapoje, da hite njih radostni zvoki kakor vriskajoči fantje čez prazniški svet. Ko žaslišijo ljudje to pesem, hite iz hiš, prazniško oblečeni, prazniško veselje v očeh, prazniške misli v srcih, in slede glasu pesmi, kakor bi jih vabila s čarovno močjo.

V daljavi pa kipe v nebo gore še više nego zvoniki. Še resnejše so nego zvoniki. In tako čudno razrezane in raztrgane so. In same režejo spet s svojimi iglastimi ostrinami v modrino neba, da včasih, tako ob zgodnjih jutrih, še večkrat ob lepih, mirnih večerih, krvavi iz stoterih ran...

Dan na dan je gledal krojač ta paradiž, a njegovo lepoto je čutil le nezavedno.

Ni se ji niti čutil, niti ni mnogo razmišljal o njej. Ljubil jo je kakor ljubi majhen otrok mater. Ne govori ji lepih besed, ker jih ne zna in ne pozna, a najlepša mu je izmed vseh žen.

Le odkar je Peter na Tirolskem — dve leti bo tega — se včasih čudi: „Kako mora biti pač tam, ker je tako rad tam gori? Piše vedno, da je lepo in prijetno tam. Ali more biti tam lepše, ko je pri nas tukaj tako lepo!“

Tedaj so mu postarne oči — petinšestdeset let stare, pri šivanju oborožene z očali — pač z ljubeznijo božale domači kraj. A v resnici je bil ves ta ogenj bolj namenjen sinu nego kraju. Sinu je

hotelo reči to oboževanje: „Glej, saj je tudi pri nas lepo, doma bi ostal!“

„Da bi bilo v Tirolih še lepše?“ se je začudil, kakor bi bil jasno slišal odgovor in ugovor. Zastrmel je gor v molčeče, skoro grozeče gorovje. Dolgo je razmišljal, tehtal, presojal, naposled je odmajal z glavo. A kakor da sinu ne bi upal ugovarjati, da ga ne užali, je zamrmral samo: „Čudno!“

Včasih je omenil tudi proti Marijanici, sedemnajstletni nečakinji, sestriini hčerki:

„Da ostane Peter tam gori v tem gorovju! Dobil bi tudi doma delo! In pri nas je vendar lepše!“

Marijanica, tiha, sanjava, je razmišljala. Otroška leta so jo storila tako zamišljeno, ker so jo vso zbegala in preplašila. Zakaj samo gorje je gledala do dvanajstega leta, ko je prišla sirota brez očeta in matere k stricu. Očeta je vrglo v grob-žganje — enajst let je bila tedaj stara. Materi je izpilo življenje trpljenje; zadnje moči ji je razjedla jetika. Očetovo trinoštvo, vedne kletvice, neusmiljene udarce, ki jih je tolikokrat dobivala ljubljena mati, je bridko čutila tudi ona. Vse ono trpljenje, ki ga je trepetaje pričakovala dan za dnem, ki ga je vedno gledala s tako čudno grozo, s tem večjo, ker pri vsej ljubezni ni mogla pomagati, se je ovilo kakor trnjevenec okoli njenega mladega srca in kakor železen obroč okrog njene glave in njenih misli. Še sedaj se niso zacelile srčne rane. In še sedaj so bile misli tako žalostne in plašne, da niso mogle in niso upale na dan v nagli, topli besedi. — In vse trpljenje materino ob boleznih, počasi razjedajoči življenje, s premišljeno naslado sesajoči zadnje soke iz utrujenega telesa, je prebolela in pretrpela z materjo. — Kaj čudo, če je postala po vsem tem tako molčeča in v vse zamišljena, da je govorila še s stricem malo, nekako negotovo, kakor v vednem tesnem strahu.

Zato je šele čez nekaj hipov razmišljanja odgovorila stricu s svojim tihim glasom in se je obenem otožno nasmehljala.

„Stric, Peter dela na Južnem Tirolskem, med Bolzanom in Meranom. Tam gore niso več tako strašne.“

„Čudno!“ je spet odmajaval stric, kakor da tudi nečakinji ne bi upal ugovarjati, da je ne užali.

„In toplo je tam. Bolniki se hodijo tja zdraviti, za Petra je dobro tam.“

Stric se je prestrašil. Naglo, v skrbeh se je ozrl v nečakinjo, a rekel ni ničesar.

Marijanici pa so zaplule velike, vroče oči s hrepenenjem proti tirolskim goram. Zakaj že je čutila včasih čudno toploto v prsih, včasih tesnobo, potem popolno praznoto. Ob težjem delu, ob nagli hoji na hrib ji je pohajala sapa. Zdajndaj se je je loteval kašel. Tedaj je vztrepetala in si rekla: „Ali pojdem za mamo?“ Bila je dovolj odrasla in dovolj razumna, da je vedela, kako nevarno dediščino sta ji zapustila oče in mati. A bila je še tako mlada. Svet je tako lep; tudi stric je dober z njo — ne bi še rada umrla!

Stric se je med tem že spet vdal svojim mislim, mislim na sina, ki mu je bil najbližji na svetu, pravzaprav edino, kar ga je še vezalo na svet, vezalo z močnimi vezmi globoke ljubezni. Še nečakinja je ob tej ljubezni do sina povsem izginjala, dasi ji je bil dober stric in skrben varih.

Sredi med misli in med hrepenenje Marijaničino je izpregovoril, bolj sam sebi nego Marijanici:

„Menda bo res lepo v tistih krajih, Peter vedno hvali. In dobro je zanj tam, vem. Tudi ni krepak na prsih. Že Gorica mu je dobro dela, ko je tam delal. Na Tirolskem pa morda popolnoma ozdravi.“

„Morda bi tudi jaz!“ je vzdihnila v srcu Marijanica. Drobno, blede lice se ji je na sredi pordečilo od veselega upanja: „Ko bi me vzel Peter gor!“ A je v hipu spet zatrepetala ob grenki misli: „A kaj naj tam z menoj!“ A spet je zmagovalo mlado življenje, mlada moč, da se je vdajala tihemu, solnčnemu upanju: „Če bi mi res postajalo slabše, morda pa bi me vendar vzel za nekaj časa k sebi; kuhala bi mu.“

Stric pa je spet razmišljal o sinu.

„Ko bi bil postal krojač, kakor sem jaz, in so bili moj oče, a ni hotel in ni. Morda bi bil zdaj zdrav; a tesarsko delo — ni šala! Sicer je res, kar vedno pravi: „Tudi sedenje v zatohli sobi ni mnogo prida!“ Res! A jaz sem le ostal zdrav in sem dočakal lepo starost. Oče so bili tudi čez sedemdeset.“

Po tem pouku, ki ga je v duhu govoril malone slednji dan sinu, se je spet zazibal v tihe sanjarije in v prijetno računanje.

„A tam ozdravi, mislim. In če ne bo treba trošiti za bolezen, lahko dene vsak mesec nekaj na stran. Ne zasluži napačno, nekaj sem prihranil jaz: tako bajto popravi, jaz sem prestar za to. In če bi se dalo kaj prikupiti! Sosed Lavtižar bi dal menda eno njivo; je tako ne gnoji, ko pa vse zapije. In spodaj Petričev travnik! Od rok je Petriču, a nam skoro pod kapom. Če bi imeli še to dvoje,

bi stala bajta pred sosedi kakor mala kmetija. Potem se Peter lahko oženi. Katero zaprosi, nobena mu ne odreče. Sedemindvajset let je zdaj, bil bi čas. Jaz sem se seve pozneje, a tedaj smo bili še siromaki. Zdaj nismo, hvala Bogu!

Tiho veselje mu je sijalo s suhega lica.

„Nobena se ga ne bo branila! Pijanec ni. Nikoli nismo bili pijanci v naši (familiji. Dela rad, ne zapravlja. Ko bi mu le zdravje služilo!“ Kadar so mu prišle te misli, so se mu roke dostikrat sredi dela povesile. Zastrmel je pred se, kakor bi gledal lepe prikazni, ali pa se je zagledal skozi okno gor, proti daljnim goram.

A nenadoma se je stresel, zdramil. Treba delati! Treba še kaj prislužiti! — „Jaz zase ne bom morda dolgo rabil, a Peter...“

Zvečer, ko ni videl več delati, je odložil očali in je stopil na prag. Od tam si je ogledoval travnik spodaj ob česti. Pretipaval, presojal in tehtal ga je z nekoliko lakomnim pogledom. — „Koliko bo Petrič pač zahteval? Koliko bi se mu dalo?“ — Ali pa je stopil prek po trati, počasi, malomarno, kakor bi postopal brez namena okoli hiše. Zavil je okoli vogla, se ogledal prek proti gozdom in gor po hribu, počasi, spet kakor brez namena. A v resnici je opazoval z veččim očesom Lavtizarjevo njivo, jo cenil in v mislih kupoval.

„Ko bo vse to skupaj, bo lepa domačija pri Povodnu. Jaz sem bil še siromak, a Peter ne bo pod nič.“

Tudi ponoči, ko ni mogel spati, je računil.

„Tristo v hranilnici — goldinarjev, ne kron! Zdaj bo že več, obresti so med tem prirasle. Jezernik mi je dolžan dvajset — goldinarjev, ne kron. Lesjakov Mate dvajset goldinarjev, Johanez/petnajst, Krivčeva Zefa deset. Skupaj petinšestdeset goldinarjev, brez obresti. Tem sem posodil. Je natanko in po pravici zapisano v bukvicah, kdaj in kje sem jim dal, če bi me morda smrt na naglem pobrala. Škode ne maram delati nikomur. Pravica meni, pravica drugim. To velja pred Bogom! — Potem je na dolgu za šivanje: Pri Petriču pet goldinarjev, pri Luki tri, pri Sercu tri, pri Kolarjevem Matiji dva, pri . . .“

Dolga vrsta jih je bila; a vse je imel lepo po vrsti in po redu v glavi, in v bukvicah je imel vse natanko zapisano. Marijanica je morala vestno vse zaznamovati. Kakor počasna in neokretna v govorjenju, tako dobra in izurjena je bila v pisanju. Ko je zapisala, je opetovano še sam pregledal. Pa je bilo navadno vse v redu.

Tako je računil v tihih, sanjavih, lunojasnih nočeh, ko ni mogel spati in je gledal, kako voglarijo pri Marijanici, ki je spala

ob oknu, tihi, blede lunini žarki, tako beli skoro, kakor so bela njena lica. A ko so prihajali oni tako tiho, oprezno, skoro boječe, kakor pač vsi voglareži in skrivni španjači, skozi majhna okna, je dihala Marijanica polglasno, naglo in nemirno, kakor v hudih sanjah. Sredi računanja je včasih prenehal in je poslušal to dihanje. S tihim sočutjem je pomislil: „Ni zdrava, sirotica!“ A ko se je čez hip spet spomnil sina in se je v mislih vrnil k premoženju, ki mu ga je spravil, se je razveselil: „Jaz sem prevzel od očeta dolg — oče so bajto šele kupili, a Petru pustim napol kmetijo!“

In v viharnih nočeh, ko je škripala kočja v vseh voglih, da je dušila še nemirno sopenje Marijaničino, in je v podstrešju vzdihovalo, ječalo in hreščalo, kakor da hočejo zlovoljni vetrovi vreči streho s hiše in jo zakotaliti dol po griču, je razmišljal in se veselil: „Ko bo hiša popravljena, lahko spi Peter v njej mirno in brez skrbi. Morala bi priti čudna nevihta in vihra, da bi ji napravila škodo.“

Že je gledal v duhu prenovljeno hišo na hribu — z belimi stenami, z rdečo streho iz najlepše opeke, z velikimi okni, lesketajočimi se v solncu kakor zlato. Kakor lepa gospa stoji med sosedama-beračicama na hribu . . .

## II.

A glej, nenadoma, čez noč se je zgodilo ono veliko, nepričakovano čudo: Bog je udaril s srdito pestjo po svetu in je izbrisal vso lepoto z njega in vse veselje je zabil globoko v zemljo. Morda ne vstane nikoli več iz groba.

Tisto noč od zadnje julijske sobote na nedeljo in tisto krmežljivo, megleno, na jok se držečo zadnjo nedeljo julija meseca se je prigodila nesreča, je prišlo gorje čez svet in čez krojača Jurija Povodna. Tisto nedeljo, ko so postajali ljudje v gručah pred velikimi lepaki, nabitimi na voglu krčme ob cerkvi. Brali so polagoma, polglasno, čudeči se. In konec branja je bila, ko so se obračali od vogla, velika resnost na vseh licih, nenavadna zamišljenost v očeh. — „Vojska!“ — Resno so zveneli glasovi, ko so si bivši vojaki govorili v kratkih, pretrganih stavkih: „Cesar kliče! Tretji armadni zbor! — Vse do dvainštiridesetega leta!“ — Vmes je, napol smeh, napol tesen vzdih, zazvenel glas mladega fanta: „Juh, vojska! Pa gremo!“

Juri je prišel precej pozno, že proti začetku službe božje. Tako je stal med zadnjimi v gruči. Slišal je sicer že prejšnji večer od

Lavtižarja, ki se je vračal iz mesta mimo njegovega doma: „Udarili se bomo. Sovražnika pohrustamo za zajtrk. Ne dajo miru, ušivci!“ Pa si je mislil: „Ga spet ima!“ In je rekel: „Že šest let se grdo gledamo kakor Bog in greh, a se brž drug drugega bojimo. Pa še zdaj ne verujem, da se sprimemo.“

A zdaj, glej, je gola resnica! Čez noč je postalo resnica, kar se mu je zdelo še včeraj nemogoče, kar mu je zvenelo še snoči kakor šala polpijanega soseda.

Prijel se je za čelo, ker mu je v glavi nekaj udarilo, da ga je zbolelo.

„Vsi do dvainštiridesetega leta?“ je povprašal počasen glas tik njega. Tesna skrb je zazvenela iz resnega, še napol dvomečega vprašanja.

„Tako stoji pisano: Vsi do dvainštiridesetega leta, ki so služili pri liniji!“ je potrdil krepak glas spredaj ob zidu.

Juri se je ozrl na soseda, ki je prišel in pristopil za njim. Urbanec je bil, kmet s konca fare, star kakih petintrideset, oče sedmerih otrok. Videl je, kako je segel po klobuku, ga privzdignil in si počasi obrisal čelo.

„Tudi tega je udarilo, morda še huje kot mene. Tudi pojde!“ je naglo pomislil krojač.

„Tudi vaš Peter pojde?“ se je v tistem hipu okrenil proti njemu mlad zidar, Petrov tovariš v šolskih letih.

„Seve pojde, če je tako zapovedano. Če cesar kliče —“

„Pa pojdemo! Prav tako. Doma tako ni zaslužka. Pa na vojsko!“

„Zaslužek naš ima, dober zaslužek! A če cesar kliče, Peter ne bo med zadnjimi.“

„Ponosno se je vzravnal in je govoril mogočno in samoza-vestno, da bi zadušil skrb, ki ga je nenadoma vsega objela in mu je glasno zavpila v srcu: „A kaj, če ga ustrele, če ga nikoli več ne vidim!“

Poskusil se je nasmejati, a se mu ni posrečilo. Sam je čutil, da se mu je obraz le žalostno spačil.

Spet je pogledal na Urbanca, ki je še vedno strmel v plakat na steni, začuden, kakor v sanjah, in si je rekel: „Kaj hočemo! Vse je zadelo, ne samo mene in Petra. Bog nas je vse udaril, smo pač zaslužili.“

V zvoniku je zazvonilo. Kakor mesečen je taval proti cerkvi. Pri vходу na pokopališče, ko je snel klobuk z glave, so mu padle prve deževne kaplje na vroče čelo. „Dele so mu dobro.“



Tudi v cerkvi mu je bilo še vedno, kakor bi dremal v prvem večernem spanju in bi sanjal.

Pridiga ga je za hip zdramila. . . . Težki časi se nam obetajo. Bog hoče narediti račun s človeštvom, ki ga je zavrglo, ga pozabilo. A če priznamo pred njim svoje grehe in se vrnemo k njemu, je dovolj usmiljen, da nam odpusti, in mogočen dovolj, da nam pomaga, nas reši, odvrne vse hudo od nas . . .

Nalahko je prikimal besedam pridigarjevim, dasi se v svoji pobitosti in ob obilici resnih, težkih misli niti zavedal ni tega. Novo upanje se mu je porajalo v srcu: „Morda pa vse skupaj ne bo tako hudo.“

Med mašo se je trudil, da bi bil zbran, a se mu ni posebno posrečilo. Sicer je vso mašo v velikem, obdrgnjenem molitveniku prebral do povzdigovanja — danes ne. Sredi branja ga je ustrašilo: „Če bi ga zadela kroglja in pri priči umre! — Ne, ne, ljubi Bog! Marija, ti ga čuvaj!“

Naglo je bral dalje, z drhtečo grozo, z vročo pobožnostjo, z upanjem, ki si ga je siloma ustvarjal iz vsake besede molitve. Krepke so bile te besede, a vendar tolažeče. Zdelo se mu je, da se po ničesar ne dvigne do nebes, če ne po teh besedah, debelo tiskanih, ki jih je znal že na pamet, a jih je hotel in moral brati skozi velike očali vsako nedeljo in vsak praznik, da so mu govorile spet z novo močjo in so mu padale v srce spet z novo tolažbo in z novo sladkostjo.

A sredi molitve ga je zmotilo petje: „Kako pa pojo danes? Kakor v velikem tednu!“

Ko je prišel do zadnjega evangelija, ga prebral, poljubil ob koncu molitvenik in ga vteknil v žep, je molil še rožni venec. A je šlo še slabše. Vsak hip je videl pred seboj nesrečo in grozo. „Kaj, če se mi vrne pohabljenec — brez noge, brez roke? . . . Kako bo delal, kako si služil kruh? — Siromak bo vse življenje, da se Bogu smili . . . A ne, ne . . . Marija, ti ne pripustiš!“

Ko je stopal po službi božji sključen gor proti domu, mu je bila noga zelo počasna in neokretna. Ni se mu mudilo danes domov, ni ga veselilo domov.

Sredi hriba se je ustavil, se okrenil, se ozrl dol na mesto, čez mesto tja proti goram. A bile so vse skrite za sivimi meglami, ki so visele pred njimi z neba čisto dol do zemlje, kakor bi hotele ločiti očeta od sina!

Še težja otožnost mu je legla na srce, še večja skrb na misli.

„Jutri morajo biti že vsi pri svojih regimentih. Še oglasiti se morda ne bo mogel doma.“

„Marijanica, vojska! Peter tudi pojde!“

Na pragu stoječ jo je pozdravil s tem neveselim pozdravom.

Marijanica je stopila od ognjišča — veža je bila obenem kuhinja — za korak proti njemu. Videl je, kako so ji na drobnihih licih zacvetele krvavordeče rože; a že v naslednjem hipu je še bolj obleдела.

„Slišala sem zjutraj po maši nekaj v mestu. A da Peter tudi pojde?“

Samo prikimal je in je šel molče, s težkimi koraki in sklonjeno glavo v izbo. Ni vedel, da je podrl s svojo kratko, žalostno novico skrivno, lepo upanje v srcu nečakinje: „Če zbolim, morda me vzeme Peter za nekaj časa k sebi, tam ozdravim. Vsi tam ozdravijo!“ —

Drugo jutro je bilo spodaj na cesti živo kakor ob semenjskih dneh. Že na vse zgodaj je drčal voz za vozom proti mestu: vpo-klicani so odhajali.

Juri, ki je malo spal in zelo zgodaj vstal, je strmel skozi okno.

„Kje je sedaj Peter? Ali se oglasi mimogrede? Ali misli kaj na dom?“

Trudil se je, da bi šival kakor ob drugih dnevih. A ob vsem trudu je vztrajal le do poldne pri delu.

Po obedu je oblekel prazniško suktnjo, vzal nedeljski klobuk.

„V mesto pogledam, Marijanica. Bog ve, morda pa vendar dobim kje Petra.“

Vrnil se je proti večeru tih in pobit.

„Kako bi se našla!“ je zamolklo, z vidno bolj razlagal Marijanici, ko je videl, da njene oči nemirno vprašajo, da težko čaka, kaj da ji sporoči. „Ljudi, kakor ob sodnem dnevu! Lahko bi bil doma ostal!“

„Peter gotovo piše. Nič se ne vznemirjajte, stric!“ je tolažila Marijanica s toploto, ki pri njeni plašnosti ni bila navadna.

Res je prišla drugi dan kartica s kratkimi, s svinčnikom v naglici pisanimi besedami:

„Ponoči sem se peljal mimo. A ker moram biti danes v Gradcu, se nisem mogel oglasiti. Več pišem, ko mi bo mogoče. Nič se ne bojte! Ne bo hudega. Jaz se nič ne bojim. Pozdravljam Vas in Marijanico. Vaš sin Peter.“

Marijanica si je obrisala solzo, ko je prebrala dopisnico. Molče jo je dala stricu. Tiho je šla iz sobe.

Prejšnje popoldne je izvedela od Gruntarjeve Franice spodaj v Dolinčicah, da ima Peter na Tirolskem baje že izbrano nevesto, Tirolko, Nemko. Nekdaj je upala Franica, je Marijanica nekoč slišala . . .

Nekako bridko jo je zadela ta novica, dasi si je rekla: „Saj to vendar ni nič hudega. Prej ali slej se vendar oženi!“ Celo razveseliti se je hotela: „Morda pa potem rabita služkinjo in bi vzel Peter mene gor.“ A ni se ji prav posrečilo to veselje. Tudi zdaj, ko je šla iz sobe, je pomišljala s trpkostjo: „Če bi mu bilo kaj za naju, bi se vendar mogel za kako uro oglasiti. Če pridejo drugi, ki so šele včeraj šli od doma, o pravem času, bi še on. Te pol urice iz mesta, kaj pa je to! A mu je pač več za ono!“

Zasmilil se ji je tudi stric.

„Ničesar ne vedo. Tudi jim ne povem. Bolje bo tako, sicer so še bolj nemirni.“

Krojač pa je obsedel ob mizi. Držal je dopisnico v rjavi roki, strmел in strmел v njo, bral, mislil in mislil, a ni mogel priti z mislimi do konca. Ni mogel umeti vsega, kar je prišlo čezenj tako naglo in tako nenadoma kakor blisk z vedrega neba. Vedno in vedno se mu je, kakor mlinski kamen, ko je vode preveč, obračala v glavi misel: „Kako je vendar to tako naenkrat prišlo?“ Ko pa mu je sredi tega težkega vprašanja izpregovorilo poltiho in skrivnostno, kakor boječe: „In če več ne pride? Če ga nikoli več ne vidiš?“ mu je zatrepetala kartica v roki. Polagoma mu je zdrknila iz roke na mizo.

Okrenil je glavo v stran proti oknu, kakor bi ne mogel gledati pred seboj nesreče, ki mu je vstajala pred dušo iz kratke sinove poslanice . . .

(Konec prihodnjič.)



G. Čremošnik:

## Jurčičev „Ivan Erazem Tatenbah“.

O tem Jurčičevem romanu je pisal dr. Josip Vošnjak v Jurčičevi številki „Slovana“ (1911, št. 10), da je Jurčič zajel snov zanj iz Puffove razprave „Beiträge zur Kenntnis des Verschwörungs-Prozesses der Grafen Tattenbach, Zriny, Frangipani u. s. w. im Jahre 1670“ (priobčene v „Marburger Taschenbuch“ III, 1859). Dr. J. Lokar je v „Slovanu“ (1912, str. 107) pokazal, kako očitno je uporabljal Jurčič omenjen Puffov spis. Začetek te Lokarjeve razprave dela — gotovo proti volji pisatelja — vtis, da je Lokar sam našel stik med Puffom in med Jurčičem, na katerega je upozoril že Vošnjak. V Lokarjevi razpravi čitamo stavek: „Ta članek (namreč Puffov) je zbudil v Jurčiču misel, obdelati omenjeno zaroto v obliki povesti in romana“. Sicer bi ne bilo nič čudnega in nenavadnega, če bi kak zgodovinski članek zbudil v romanopiscu misel, obdelati dotično snov v romanu, toda postanek Jurčičevega „Ivana Erazma Tatenbaha“ ima nekoliko širše ozadje. Inicijativa za njegov roman leži v času in razmerah, v katerih je živel Jurčič neposredno pred postankom romana. Pri spisovanju romana pa mu najbrž ni bil samo Puffov članek za podlago, ampak tudi roman Fr. Izidorja Proschka „Erasmus Tattenbach“.

Oglejmo si najprej prvo točko, čas in Jurčičeve razmere, v katerih je živel pred postankom romana!

Leta 1870. je pomagal Jurčič urejevati v Mariboru „Slovenski narod“. Iz Maribora so ga poklicali v Sisek, kjer je urejeval hrvaški list „Zatočnik“ in nemški „Südslavische Korrespondenz“. V Sisku je ostal do majnika 1871. Od 24. majnika 1871 je zopet urednik „Slov. naroda“, s katerim se je kmalu nato preselil v Ljubljano in v njem je l. 1873. priobčil svoj roman „Ivan Erazem Tatenbah“ kot podlistek.

Ravno zadnji čas Jurčičevega bivanja na Hrvaškem so praznovali Hrvati žalostno 200letnico. L. 1871. je namreč preteklo 200 let, odkar sta izginili iz hrvaške zgodovine najbolj vplivni rodbini: Zrinjski in Frankopani. Močen pritisk dunajske vlade in nezadovoljstvo vsled sramotnega miru po St. Gotthardtski zmagi (1664) sta povzročila na Ogrskem in Hrvaškem nezadovoljnost med plemenišči, ki je dosegla svoj vrhunec v znanih dogodkih l. 1683. Že

pred letom 1670. so skovali plemenitaši zaroto; voditelji so bili ban Peter Zrinjski, Franjo Frankopan in Nadasdy. Pridobili so več manjšega plemstva na Ogrskem in grofa Tattenbacha, ki ga je privedla k zaroti le osebna častihlepnost. Zarotniki so se pogajali celo s Carigradom, kakor pozneje leta 1683., toda vlada je zaroto še pravočasno odkrila in udušila. Voditelji so bili kruto kaznovani: Nadasdy je bil obglavljen na Dunaju, Zrinjski in Frankopan v Dunajskem novem mestu (1671), Tattenbach pa v Gradcu. Ta dvestoletnica je vzbujala v prizadetih narodih različna čustva. Najhujše je kazen zadela Hrvate, ker so bili Zrinjski in Frankopani vplivni in najbolj odlični zastopniki hrvaškega fevdalizma nasproti absolutističnim težnjam dunajskega dvora in vedno najboljši junaki v borbi proti Turkom. Ni torej čudno, da so slavili Hrvati dvestoletnico po vsej deželi. Takratni vodilni beletristični list Hrvatov, „Vienac“, je posvetil 17. številko letnika 1871. (29. aprila) spominu nesrečnih zarotnikov. Priobčene so v tej številki dve pesmi Franje Frankopana, eno je uglasbil Iv. pl. Zajc. Katarino Zrinjsko, ki je bila spiritus agens zarote, slavita v dveh sestavkih Zahar in Smičklas. Nekak odmev teh žalostnih spominov je delo Fr. Račkega „Acta coniurationis bani Petri a Zrinio et com. Fran. Frangipani“ (l. 1873).

Da je Jurčič poznal to dvestoletnico, je že z ozirom na njegov poklic in na njegovo Zbivanje na Hrvaškem gotovo. Razen tega omenja v svojem romanu Frankopanove hrvaške pesmi in odlomek slovenske veseloigre, ki jih je izdal Kostrenčič l. 1871., torej tudi k 200letnici. Vzrok Jurčičevega romana torej ni bil Puffov zgodovinski članek, ampak omenjena dvestoletnica. Tudi njegov roman spada k spominski literaturi teh dogodkov.

Pri prvi točki smo omenili polje, ki ga mora upoštevati tudi literarni historik, pri drugi — pri vprašanju razmerja med Jurčičevim in Proschkovim romanom — pa se gibljemo na neplodnem in neprijetnem polju, ki spada v področje literarne policije. Med Proschkovim in Jurčičevim romanom namreč najdemo take sličnosti, da skoraj moramo sklepati, da je Jurčič poznal Proschkov roman in da je vzel iz njega marsikatero potezo.

Fr. Izidor Proschko (1816—1891), rojen v Vyšebrodu na Češkem, je študiral v Pragi in služboval pri policiji v Lincu, v Gradcu in na Dunaju. Spisal je celo vrsto romanov; njih naslovi in njegov življenjepis najdeš samo v „Wurzbach, Biogr. Lexikon“ (knj. 24), v literarni zgodovini ga iščeš zaman. Njegov roman „Erasmus Tat-

tenbach“ je izšel 1870 v Gradcu, torej tudi k dvestoletnici. Odlikuje se po svojem moraliziranju in solzavosti, tako da si skoraj težko mislimo, da bi bil Jurčič roman prečital.

Raziskovanje je težko, ker je Jurčič spisoval svoj roman nedvomno na podlagi Puffa, enako pa tudi Proschko, ki omenja v predgovoru Puffov članek kot vir poleg nekaterih drugih. Če se torej Jurčič in Proschko vjemata v kaki točki, moramo najprej pogledati, če nista oba isto črpala iz Puffa. Porabimo lahko točke, v katerih se Jurčič in Proschko vjemata in ki manjkajo pri Puffu. V resnici najdemo nekaj takih soglasij.

Jurčič nam opisuje značaj Ribljev sledeče: „Obraz njegov je kazal umnega človeka, in pri prilikah, kakor ga nahajamo tu, je bil celo lep, dasi je bilo sicer opazovati na njem nekoliko znamenj nezaupne lokavosti, ki ga na prvi pogled ni prikupovala, baš tudi nasprotno nezaupanje budeča“ (str. 146). Razvoj celokupnega dejanja pa ne zahteva, da bi moral biti Ribelj „nezaupno lokav“. Da je pozneje izdal svojega gospodarja vsled maščevanja, bi lahko razumeli tudi pri drugačnem značaju. Pri Proschku pa je Riebl prebrisanec prve vrste in Tattenbach ga vzame samo vsled njegove prebrisanosti v službo.

Druga taka sličnost med obema romanoma je poglavje o čarovnici pri Turnišču na Ptujskem polju. Puff omenja dva dogodka: „Als ihm eine Zigeunerin im Raabtale prophezeit und ihn vor dem Fürstenthule und dem Schaffote gewarnt haben soll“, in na drugem mestu: „Charakteristisch für den Geist jener Zeit ist ein strenger Auftrag, jene Erzzauberin bei Thurnisch am Pettauerfelde aufzusuchen, welche den Tattenbach von seiner schweren Krankheit heilte und ihm dann boshafte Ratschläge erteilte.“ Ko bi bil Jurčič pisal samo na podlagi Puffa, bi rekli, da je združil obe mesti v eno, in sicer, da je vzel iz prvega vsebino prorokovanja, ki se glasi pri njem: „Visoko kakor kralji in cesarji ali pa nizko kot tatovi in lupežnici“ (175), iz drugega pa osebo in kraj. Toda celo Jurčičevo poglavje o čarovnici se v bistvu tako strinja s Proschkovim, da si ne moremo misliti, da bi bil Jurčič v tem slučaju samostojen. Opis koč je pri obeh skoraj enak; celo čarovničino mačko najdemo v obeh. Najbolj očitno in presenetljivo pa je soglašanje pri Jurčiču in Proschku v tem, da je pri obeh čarovnica podkupljena od strani zarotnikov, da s svojim prorokovanjem priveže Tattenbacha še bolj k zaroti. Pri Proschku podkupi čarovnico Katarina Zrinjska, pri Jurčiču pa zarotnika Vukovački in Kaldi. Pri Puffu o tem ni niti govora,

da bi bila čaravnica podkupljena, niti ciganka, ki ga svari, niti čarovnica v Turnišču.

Enako slična, kakor v poglavju o čarovnici na Ptujskem polju, sta si Jurčič in Proschko v poglavju, kjer opisujeta srečanje Tattenbachove žene s Katarno Zrinjsko, o katerem Puff ne omenja ničesar. V Proschkovem romanu ima to poglavje misel in je upravičeno kot stopnja v dramatičnem stopnjevanju; pri Jurčiču pa je za nadaljni razvoj dejanja brez pomena, torej toliko manj verjetno, da bi ga bil iznašel sam.

Popolno soglasje vlada med Jurčičevim sedmim poglavjem in Proschkom. Tattenbachova žena sluti, da se zbirajo oblaki nad glavo njenega moža in ga skuša pregovoriti, naj ne občuje več s sumljivimi ljudmi. Sličnost gre tako daleč, da najdemo celo menjavo nagovora pri obeh. Pri Proschku se Tattenbach in žena navadno vikata, v teku pogovora pa, ko prosi Tattenbach ženo oproščenja za svoje trde besede, rabi nežno „ti“. Pri Jurčiču pa je ravno narobe: navadno se tikata, ko pa postane Tattenbach razdražen, rabi „Vi“ in ženo s tem še bolj razžalosti. Konec pogovora je pri obeh različen.

Podobna sta si Jurčič in Proschko tudi v opisovanju gostije, ki jo priredi Tattenbach zarotnikom. Puff jo sicer tudi omenja in Jurčič mu sledi v datumu in kraju, toda opis sam spominja pri Jurčiču le premočno na opis pri Proschku.

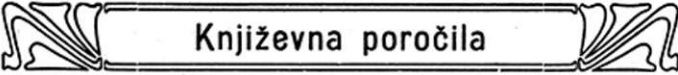
Iz navedenih točk smemo sklepati, da je Jurčič poznal Proschkov roman, predno je pisal svojega. Pri spisovanju pa se je naslanjal na Puffa in prevzel iz Proschka samo najbolj dramatična poglavja, ki so mu ostala v spominu, ter jih predelal precej po svoje.

Da je imel tedanji čas nekoliko ohlapna naziranja glede na literarno imetje, nam kaže slučaj Stritarjevega „Gospoda Mirodolskega“. Tudi Jurčiča so že dolžili plagijatovstva, in naš slučaj ga ne more spraviti v boljšo luč, čeprav se ne more trditi, da bi bil njegov „Ivan Erazem Tatenbah“ plagijat v prvem pomenu besede; zakaj snov je predelana precej samostojno in dejanje ima čisto drugačno ozadje kakor pri Proschku.

*Forst nerax napredex v venstov: Ja ste oba malo oplagiatili - Jurčiča je; isovem naravni - Stritarja pa tako malo plem. ogrede in domovial je rešena!*







## Književna poročila

### Publikacije „Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti“ v Zagrebu.

Za leto 1914. je akademija pripravila 20 knjig; toliko jih je izdala tudi za l. 1913. Načrt se je le v tem izpremenil, da knjiga, ki naj bi bila posvečena sedemdesetletnici Smičiklasovi, ne izide radi njegove smrti. Prvi del publikacij je izšel že jeseni, a jih vnanji člani in naročniki takrat iz prometnih vzrokov niso mogli dobiti. Tu hočemo poročati o publikacijah historično-filološkega in juridično-filozofskega razreda in pa o „Letopisu“.

V „Letopisu“ (28. zvezek) je prof. Kōrbler napisal nekrolog svojemu nekdanjemu učitelju Arminu Paviću, literarnemu zgodovinarju in bivšemu predstojniku za uk in bogočastje (1844—1914). Pavić je najbolj znan po svoji knjigi „Historija dubrovačke drame“ in po svoji hipotezi o nastanku Gundulićevega „Osmana“, ki je po njegovem mnenju neizvršena zlitina dveh epov. V tem vprašanju in vprašanju o enotnosti narodnih pesmi je Pavić mnogo polemiziral z Markovičem, Jagićem, Stojanom Novakovičem itd. V mladih letih je trpel z Jagićem vred od Rauchove vlade, pozneje pa je „šel v sebe“ tako močno, da je bil ves čas Khuenovega banovanja njegov poslanec in več let šef. — Prof. Tomo Maretić, ki zadnjih sedem let ureja veliki Rječnik zagrebške akademije, se v esestičnem članku ozira na načrt drugega velikega slovarja, ki ga je zasnovala ali mislila izdati srbska akademija. Zagrebški slovar, ki izhaja že 33 let, je bolj zgodovinskega značaja; belgrajski bi obsegal današnji književni in narodni jezik. Maretić misli, da naj bi tak slovar ne bil preširoko zasnovan, da naj bi imel le kake štiri zvezke. Jaz bi tu priporočal za zgled še vsekakor praktično in teoretično dobri Pleteršnikov slovar. — Dr. Ivan Strohal poroča podrobno o svojem naučnem potovanju po Dalmaciji; našel je po raznih privatnih knjižnicah in pri zasebnikih veliko število rokopisnih starih „statutov“, zlasti tudi statute raznih „bratstev“ (prim. „Rad“!). Znano je, da je takozvani „poljički statut“ pisan s cirilico; narod in [popi-glagoljši] jo še dandanes znajo in visoko cenijo, a imenujejo jo baje — giagolico.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. (Vol. XXXII. V. 8<sup>o</sup>, 529 str.). Ta obsežni zvezek obsega „Monumenta Habsburgica regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae. Vol. I.“ Uredil ga je znani zgodovinar Emilij Laszowski. Arhivno gradivo je vzeto iz c. in kr. hišnega, dvornega in državnega arhiva na Dunaju, iz arhiva Jugoslovanske akademije v Zagrebu (nekdanji arhiv Keglevičev itd.), deželnega muzeja v Ljubljani (obsežna korespondenca Ivana Kacijanarja l. 1530, 1531), iz zemaljskega arhiva v Zagrebu, kamor je prišel l. 1700. del Kacijanarjeve korespondence iz Pleterj na Kranjskem, itd. Publikacija obsega 508 listin iz dobe 1526—1530.

„Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena“ (knj. XIX, zv. 1., 192 str.), ki ga ureja dr. Boranić, prinaša nadaljevanje Kasumovićeve razprave „Ezopovska basna grčka i rimska u hrvatskom i srpskom narodnom pričanju“. Mnogo anekdot in poslovic, ki smo jih smatrali za čisto narodne produkte, poteka iz ezopskih virov. Pregovori so često le kratko rečena basen ali njen nauk ali kak stavek iz nje, ki se je od basni oddelil in začel samostalno živeti; basen

sama se je pogostoma izgubila. Na pr. sloni znani izrek: „črnca umivati“ (Arapina prati) na Ezopovi basni 13., kjer se pripoveduje, kako je nekdo domov privedel zamorca in ga umival, da bi pobeled, a trud mu je bil zaman. Kačo si na grudih vzgojiti, ta pregovor je pač iz Ezopove basni, kjer se pripoveduje, da je seljak, oziroma popotnik prinesel zmrzlo kačo domov in jo ogrel na nedrih, pa ga je pičila. — Nadaljevanje je tudi Milana Langa narodopisni opis „Samobor“. V Zborniku je izšlo še nekoliko takih podrobnih opisov, a zdi se, da bo „Samobor“ najobsežnejši. Tu čitamo samoborske pripovedke, kakor: Kmetski fant se je oženil s carsko hčerjo. Ribič in zmiija. Kralj in njegova hčerka. Baronica in grof. Bogataševa hči in grof. Kralj in njegova hči. Prodal dušo vragu. Soldat v zakletem gradu. Kraljev sin in zakleti grad. Modra devojka. Zli bratje itd. Potem so „šale“ ali „špajsi“, zlasti rogalice sosedom, „Vlahom“ in Kranjcem. Kranjec jo pri tem bolj po kranjsko zavija. Kranjsko petje se označuje s tem-le: „I Kranjec zapopeva onu, kaj nikdar ne prestane, a reči nima: „Hojlala, trajlala!“ Za rogalicami pridejo zagonetke in praznoverja, vera o posebni moči nekaterih ljudi, o pošastih itd. Izmed manjših člankov naj omenim opis „Žetev in mlat“ na Murskem polju iz peresa Vida Habjanica.

„Rad“ hist. filol. in filoz.-juridičnega razreda je izšel v dveh knjigah. V knjigi 201. priobčuje prof. dr. Milan Šenoa razpravo „Doseljivanje tujinaca u Srijem“. Ko so l. 1697. cesarske vojske zavzele dotle turško Slavonijo in Srem, je bilo tam malo prebivalstva (v oseški okolici na 1 km<sup>2</sup> niti ne dva človeka, dandanes 67); nato pa je prišel davčni vojni pritisk, tako da je Ljudevit Badenski rekel cesarju Leopoldu: „Ta narod bo ves pobegnul na Turško, da se reši naklad cesarske komore“. Med „tuje“ naselbine, ki so pozneje nastale v Slavoniji šteje avtor Madžare, Slovake, Nemce in Ruse (Rusine). L. 1718. nahajamo nemške mlinarje in ribarje v Zemunu, tudi v Albi je bilo brž 333 nemških rodbin, a le kakih 39 domačih. Kraj je dobil ime „Deutschenstadt“. Takrat se je priselilo tudi nekaj katoliških Arbanasov in še dandanes razume nekaj prebivalcev v Nikincih in Hrtkovich arbanasški. Drugo obdobje priseljevanja se prične s cesarico Marijo Terezijo (1765); priselijo se Slovaki v Staro Pazovo, a Nemci v Rumo (zlasti izza 1790). Rusi so se naselili zlasti v Šidu. Dandanes je ne-Hrvatov in ne-Srbov (ali kakor pravi Šenoa: tujcev) v belovarsko-križevski županiji 130/0, v požeški 210/0, v sremski 280/0, v virovitiški 300/0. V poslednjem desetletju je prirast domačega prebivalstva večji nego prirast ostalih stanovnikov.

Prof. Korbler poroča o latinskem pesniškem zborniku Dubrovčana Luke Didaka Sorga (Sorgovića) iz prve polovice 19. stoletja. Ta član ene izmed najbolj znanih patricijskih rodbin dubrovniških je svoje pesmi pripravil za tisk, a zaderska cenzura mu jih je (1847) tako okljastila, da je tisk opustil. Cenzor, najbrž poznejši škof krški, dr. Vitezić, je neusmiljeno črtal na pr. besedo „patricij“, ki je spominjala stare dubrovniške svobode, celo himno Ljudevitu Gaju i. t. d. — Kasumović nadaljuje v obeh teh knjigah „Rada“ svojo obširno zasnovano razpravo o „Vplivu grških in rimskih pesnikov na dubrovniško lirsko poezijo ter dokazuje bistveno 1. da so celo pesniki kakor Mavro Vetranč, ki je sicer s svojo vzgojo tičal v srednjem veku, poznal klasično poezijo; 2. da se pesniki, kakor Ranjina in Zlatarić, ki ju smatramo za prave začetnike klasicizma, ne dajo povsem odtrgati od prejšnje trubadurske smeri.

Dr. Ivan Strohal poroča o „Bratstvih (bratovščinah) v starem Trogiru“. To so bile bratovščine podobne stanovskim cehom, a so izvirale iz cerkvenega srednje-

veškega življenja ter se krile v njega plašč, da bi tem sigurneje dosežale druge cilje. Bile so pravi vzorec izprepletenosti srednjeveškega cerkvenega in posvetnega prava. Glavar bratstev se je v krajih od Omiša do Trogira imenoval „župan“ in je kot tak bil sodnik ne le v kazenskih, ampak tudi v civilnih zadevah. Ta bratstva pa so kot nekaka demokratska institucija že v 14. stoletju prišla v konflikt z „zborom nobilov“, bila pri tem za nekaj časa uničena, a so brž nanovo oživela, tem lažje, ker so se stavila pod okrilje cerkve. V važnejših stvareh so se njih zastopniki sestajali v skupščinah, ki so često bile v sporu z „zborom nobilov“. Tako se je razvilo parlamentarno dvovladje demokracije in aristokracije. Francoska vlada je pred sto leti bratstva ukinila (1806), a pozneje so se nanovo probudila in mnoga so se do danes ohranila; vendar imajo sedaj le reprezentativen pomen pri pogrebih in cerkvenih svečanostih zlasti o Veliki noči. Na Veliki petek se člani bratstev sestajajo v svojih cerkvah in si med seboj odpuščajo žalitve. — Prof. dr. Bogoljub Krnic je napisal študijo o „Ivanu Pastoruju Zagrebčaninu, političnem agentu kralja Ferdinanda I.“

V 203. knjigi „Rada“ je na čelu literarno-zgodovinska študija Vladoja Dukata: „Književno-prosvjetni rad Adama Filipovića Heidentalskega“ (1792—1871), Slavonca, ki po času spada sicer v 19. stoletje, po značaju svojega dela pa povsem v prosvetljenost 18. veka. Kot narodnogospodarski, narodnovzgojni pisatelj in izdajatelj koledarjev nadaljuje delo Reljkovićevo ter pomeni prehod pokrajinske slavonske literature v splošno narodno, v katero se je izlila slavonska samostalnost ravno tako kakor kajkavska. Izprva je bil Filipović trd „Slavonec“, postajal je pa „Slavjan“ in „prijatelj Horvatov“, dokler ni izginil „Slavonec“ povsem. Prav pomemben je za nas ta razvoj „Slavoncev“ vobče: to ime se je med inteligenco ohranilo dolgo ter je ginilo še-le pozno po združitvi knjižnega jezika, v 80. letih prošlega stoletja, v narodu pa živi mestoma še dandanes. Pri takih „žrtvah“ imena in lokalnih posebnosti ni imel nikdo škode, celota in preko nje tudi vsak posameznik dobiček. — Češki prof. dr. Karel Kadlec daje uvod v analizo štatuta mošćeniškega v Istri, ki ga je v Izvestju pazinske gimnazije 1911/12 objavil prof. Nikola Žic. Kadlec smatra ta štatut, ki je bil redigiran 1627, za neobičajno važen spomenik hrvatskega prava (oblike „Senoseč“ in „vindička“ marka!). — Dr. Branislav Petronijević priobčuje „prilog višji psihologiji: „Lobačevski in Bolyai“. Predmet njegove razprave je vprašanje, „v kateri meri in v kateri obliki se ideja (ki se istodobno javi v dveh ali več genialnih osebnostih) javlja v raznih osebnostih“. Avtor je primerjal več klasičnih zgledov te vrste, a v razpravi sami izporeja iznajdbo neevklidove geometrije po ruskem matematiku Lobačevskem (1793—1856) in geometrijo Madžara Wolfganga Bolyaia (1775—1856). — Tajnik akademije dr. Musić podaja dodatek k svoji razpravi „Pitanja u hrvatskom ili srpskom jeziku“ („Rad“ knj. 184), a švedski znanstvenik A. Jensen primerja „Dvije slavenske junačke pjesme“, Penča Slavejkova „Krvavo pesem“ in Mickiewiczevega „Pana Tadeusza“. Penčo Slavejkov je najodličnejši bolgarski pesnik nove dobe; umrl je junija 1913 ob Komskem jezeru, predno je mogel končati imenovani svoj epos. Snov „Krvave pesmi“ je po priliki ista kakor v romanu Ivana Vazova: „Pod igoto“ (jarmom), t. j., osvoboditveni boji bolgarski l. 1876, ki jih je odločil končno Šipka-prelaz. Največjo sličnost med tem bolgarskim epom in „Panom Tadeuszem“ nahaja Jensen v veličastnih orisih prirode. Jensen se dobro zaveda, kako pre nagljeno je iz sličnosti sklepati brž na zgodovinsko odvisnost, a v tem slučaju močno odločuje dejstvo, da je Penčo Slavejkov študiral Mickiewicza in v listu „Misl“ (1899)

priobčil celo študijo o njem. Vnanjo pobudo za epos je Slavejkovo dala pač zgodovina, a ob izdelavi pesnitve ga je, četudi nevede, spremljal poljski Pan Tadeusz.

Dr. Fr. Ilesič.

**Svetovna vojska.** Izhaja dvakrat na mesec. Urejuje Iv. Podlesnik. Založila Katoliška bukvarna. 1914—5. M. 40. Cena snopiču 60 v, četrletna naročnina 3 K.

Nepriistransko pisane zgodovine o sedanji svetovni vojski še ne bomo čitali v doglednem času. Nekako na višini našega dnevnega časopisja, ki nas obvešča o vojnih dogodkih, stoji tudi pričujoča „Svetovna vojska“. Do zdaj je izšlo deset snopičev. Prvi snopiči nam slikajo razmerje Avstrije in Nemčije do sosednih držav in začetne boje na suhem in morju; sedmi in deseti snopič objavljata pisma in črtice slovenskih junakov z raznih bojišč, ki nam nudijo pretresljivo sliko o trpljenju in junaštvu naših sinov. Osmi snopič je prinesel 70 kratkih življenjepisov slovenskih padlih bojevnikov: častniki, akademiki, uradniki, kmetje, obrtniki . . . Da se zberejo na ta način spomini na naše junake, je najlepša in častna naloga teh snopičev, ki jim ohrani trajno vrednost. Slike kažejo bujno domišljijo in spretno roko H. Smrekarja ter nadkriljujejo običajne vojne ilustratorje, ki jih srečavamo po sličnih nemških delih. Desetemu snopiču je dodan obširen zemljevid Evrope, ki ga dobe naročniki za znižano ceno 1 K, sicer stane 2 K 40 v. J. Ribič.

**Tad. Stan. Grabowski, Zygmunt Krasiński w literaturach słowiańskich.** Szkic histor.-literacki i bibliograficzny. G. Gebethner i spółka. Kraków, 1914. V. 80. 140 str.

Pisatelj je v vrsti onih ne posebno številnih poljskih znanstvenikov, ki se intenzivneje zanimajo tudi za ostali slovanski svet, posebno za nas Jugoslovane. Grabowski, večletni sotrudnik našega mesečnika, je napisal daljšo monografijo o Aškercu (1906), ocenil je znanstveno delovanje prof. M. Murka (1909) ter napisal daljšo monografijo o Rod. Ledinskega pesnitvi „Vilkovo“ (prim. Ljublj. zvon 1913, 334—5). Enako je izdal več razprav iz hrvatske in bolgarske književnosti. Najnovejša njegova študija zasleduje Krasinskega v slovanskih prevodih. Med Čehi je prvi prevajal iz Krasińskega Fr. Čelakovský, za njim posebno Fr. V. Kvapil, Jar. Vrchlický in Svat. Čech. Pri nas Slovincih je našel Krasiński najboljšega tolmača v Vojeslavu Moletu; njegovi prevodi se odlikujejo po vernosti vsebine in forme. — Zanimivo je, kar nam poroča Grabowski o usodi slovenskega prevoda Iridiona iz l. 1865., ki ga je nameraval izdati Janežič v svojem „Cvetju“, pa so ga „Novice“ proglasile za delo, ki ga ne bo nihče bral „ter bi v zapečnjaku čakalo plesnjivosti ali prahu. . . Knjiga je hudo mistična in iz one dobe, katera je tudi Mickieviču jasni duh v njegovi starosti skalila in pomešala; knjigo bo redko kdo na prvikrat prebral; napenjal se bo, da si skoz to debelo meglo in te oblake najde pot, ki zopet nikamor ne vodi kakor le k novim oblakom. In ko bi še vsaj to, kar je napisano, imelo kako božjo formo poezije ali proze; ali tudi forma je ravno tako mistična kakor predmet . . .“ (Novice 1865, 407.) — Epilog iz „Iridiona“ je priobčil Ljublj. zvon 1912 (244—250) v prevodu V. Moleta. —r.



# Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

## Največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa koncem leta 1914 . . . . .	K 740,000.000.—
Vlog koncem junija 1914 nad . . . . .	„ 44,500.000.—
Rezervnega zaklada . . . . .	„ 1,330.000.—

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

### 4 1/2 %

brez odbitka. Hranilnica je **pupillarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

## domače hranilnike.

## Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

**Atila v Emoni.** Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

**Brodkovski odvetnik.** Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavsky. Cena broš. 1 K 50 vin., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

**Čez trnje do sreče.** Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

**Greh in smeh.** Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

**Gospod Žabar.** Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

**Narodni kataster Koroške.** Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

**Gospod Bucek.** Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

**Kralj Matjaž.** Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

**Lepi striček. (Bel-ami.)** Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevlel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

**Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka.** Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

**Rienzi zadnji tribunov.** Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulwer. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.



# Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

**4<sup>3</sup>/<sub>4</sub>%**

brez odbitka rentnega davka, katerega  
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna  
kmečka posestva, radi tega je tudi ves  
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.  
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.  
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,  
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,  
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,  
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,  
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,  
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

**Rezervni zaklad K 800.000.—.**

**Upravno premoženje koncem leta 1912 K 19.000.000.**

**:::: Ustanovljeno leta 1881. ::::**